

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2024

YEARBOOK

2024

ГОДИНА 15
БРОЈ 24

VOLUME XV
NO 24

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2024
YEARBOOK
2024**

**ГОДИНА 15
БР. 24**

**VOLUME XV
NO 24**

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

проф. д-р Луци Караниколова -Чочоровска

Издавачки совет

проф. д-р Дејан Мираковски

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Луци Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамарик – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глишица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луци Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова,
проф. д-р Даринка Маролова, проф. д-р Весна Коцева, доц. д-р Надица Негриевска,
доц. д-р Марија Крстева, доц. д-р Наталија Поп Зариева, проф. д-р Игор Станојоски,
проф. д-р. Лидија Камчева Панова

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

м-р. Лилјана Јовановска (македонски јазик)

доц. д-р Сашка Јовановска (англиски јазик)

доц. д-р Наталија Поп Зариева (англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“–Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Editorial board

Prof. Dejan Mirakovski, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD – University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD – University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD – University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD – University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD – University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD – University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD – University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD – Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD – University Josip Juraj Strossmaier, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD – University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD – Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD – Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD – University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA – University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD – University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD – University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,
Prof. Darinka Marolova, PhD, Prof. Vesna Koceva, PhD, Prof. Nadica Negrievska, PhD,
Prof. Marija Krsteva, PhD, Prof. Natalija Pop Zarieva, PhD, Prof. Igor Stanojoski, PhD,
Prof. Lidija Kamceva Panova, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska, MA (Macedonian language)

Prof. Saska Jovanovska, PhD, (English language)

Prof. Natalija Pop Zarieva, PhD, (English language)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of editorial office

Goce Delcev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

IN MEMORIAM

Проф. д-р Марија Кусевска (1954 – 2024)

Проф. д-р Марија Кусевска е родена на 15.1.1954 во Пехчево. Основно и средно образование завршила во Скопје и во 1973/1974 година се запишала на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на групата Англиски јазик и книжевност со македонски јазик. Во 1996 година добила стипендија од Американската асоцијација за универзитетски жени (American Association of University Women, AAUW) и се запишала на постдипломски студии на Државниот универзитет во Аризона, САД, на Катедрата за англиски јазик, магистерски студии за предавање на англискиот јазик како втор јазик. Магистрирала во 1997 година со просек 10 (американска оценка А) и со одбрана на магистерски труд на тема „Говорни чинови“, по што се стекнала со називот магистер по предавање англиски како втор јазик (MTESL). Во 2008 година ја пријавила темата за изработка на докторска дисертација со наслов „Анализа на несогласувањето во македонскиот и во англискиот јазик и импликациите за македонските говорители“ на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и успешно ја одбрала на 10 јануари 2011 година со што се здобила со научен степен доктор по филолошки науки. Истата година била избрана за доцент на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, во мај 2016 година е избрана за вонреден професор, а во април 2021 година за редовен професор за областите Англистика и Лингвистика.

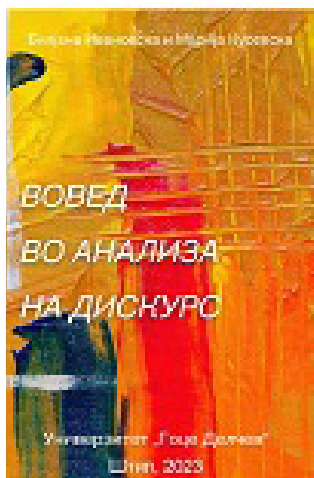
За време на нејзиниот работен век има објавено над сто публикации меѓу кои голем број научни трудови, книги, монографии и учебни помагала. Професорката има учество во повеќе проекти од кои може да се истакнат неколку позначајни како што се проектот *Развивање на меѓукултурните ѓраѓмајички исѓражувања и исѓражувањата на ѓраѓмајикајта на меѓујазикот и нивно ѓоврзување со ѓраќтикајта*, каде се јавува како главен истражувач; проектот *Улогата на експлицитните инструкции за сѓекнување ѓраѓмајичка комуникација ѓри учењето англиски и ѓермански јазик* каде е исто главен истражувач. Свој придонес дала и во научно-истражувачкиот проект *Анализа на англискиот меѓујазик на А1, А2 и Б1 ниво од Заедничката евројска референјна рамка за јазиките (ЗЕРР)* со посебен осврт на меѓујазичното влијание чија цел е создавање електронски корпус на англиски меѓујазик за истражувачки цели, развивање методологија за собирање и обработка на електронски бази на податоци од јазикот на изучувачите на некој странски јазик и подобрување на наставата по англиски јазик. Во периодот од 2003 до 2007 учествувала во проектот за формирање на *МАКС-Македонска асоцијација за квалитет во наставата по странски јазик*.

Во периодот 2005 – 2006 била Раководител на проектот за воведување на Европското јазично портфолио за возрасни. Од 2002 до 2003 година исто така била раководител на проектот за комуникација и лидерство според програмата на *Toastmasters International*, финансиран од страна на Американската амбасада. Во периодот 2016 – 2021, проф. д-р Кусевска учествувала во неколку истражувачки проекти и важно е да се спомне дека активно ги вклучуваше студентите во проектите на кои работеше, што значително придонесе тие да бидат запознаени со тековните случувања во науката за јазикот и да развијат интерес за научноистражувачката работа. Последователно на овие активности, во 2020 година, професорката после многуте објавени книги, повторно објавува

рецензиран учебник со наслов „Topics in Contrastive Analysis: English and Macedonian” кој им помага на студентите во успешно совладување на материјата по предметот Контрастивна анализа на англискиот и на македонскиот јазик.

За време на нејзиното работење проф. д-р Марија Кусевска активно учествуваше во активностите на Катедрата за англиски јазик и книжевност. Таа учествуваше во креирањето на програмите за прв и втор циклус студии, во менторирање на студентите при изработка на нивните магистерски и дипломски трудови, во комисиите на нивните одбрани на трудовите, при изведување на комисиските испити. Професорката даде свој придонес и во оспособување на помладите колеги преку несебично споделување на материјали, совети и лични искуства.

*Од одбраната на магистерскиот труд на (Ана Миџева Димоска)
Проф. Кусевска, проф. Јанкова Алаџозовска, Ана Миџева и проф. Билјана Ивановска*

Професор Кусевска беше долгогодишен универзитетски професор по англистика, со плодна наставна и научна пракса, со објавени стотина научни трудови и книги од областа прагматика на англискиот јазик, учесник во проекти во земјава и странство. Професорката Кусевска ќе ја паметиме по нејзината благост и одмереност како личност, исклучителната професионалност и посветеност, како и по добронамерноста, човечноста и дружељубивоста.

Последен поздрав до проф. д-р Марија Кусевска од деканката проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, Катедрата за англиски јазик и книжевност, вработените, колегите и студентите од Филолошкиот факултет при УГД – Штип.

СОДРЖИНА / CONTENTS

IN MEMORIAM

Проф. д-р Марија Кусевска (1954 – 2024)

Јазик / Language

Александра Минкова, Билјана Ивановска

ДЕОНТИЧКАТА И ЕПИСТЕМСКАТА ЗАСТАПЕНОСТ НА
МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК
ВРЗ ПРИМЕРИ ОД СВЕТОТО ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД МАТЕЈ

Aleksandra Minkova, Biljana Ivanovska

DEONTIC AND EPISTEMIC PREVALENCE OF MODAL VERBS
IN GERMAN LANGUAGE BASED ON EXAMPLES FROM THE
HOLY GOSPELS ACCORDING TO MATTHEW

13

Меги Димова, Даринка Маролова, Драгана Кузмановска

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА „ГЛАВА“ ВО
ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И МОЖНИ
МЕЃУСЕБНИ ЕКВИВАЛЕНТНИ РЕЛАЦИИ

Megi Dimova, Darinka Marolova, Dragana Kuzmanovska

PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT “HEAD” IN
GERMAN AND MACEDONIAN LANGUAGE AND POSSIBLE
MUTUAL EQUIVALENT RELATIONS

31

Катерина Харбова, Билјана Ивановска

ПРЕДЛОЗИТЕ ЗА МЕСТО ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И
НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО
ДЕЛОТО „ПАРФЕМ“ ОД ПАТРИК ЗИСКИНД

Katerina Harbova, Biljana Ivanovska

PREPOSITIONS OF PLACE IN GERMAN LANGUAGE AND
THEIR EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE IN THE
LITERARY WORK “PARFUM” BY PATRICK SÜSKIND

41

Книжевност / Literature

Krste Iliev, Natalija Pop Zarieva, Dragan Donev

SHAKESPEARE’S SHYLOCK: AN AVARICIOUS VILLAIN, A VICTIM,
OR A COMPLEX FUSION OF BOTH

55

Симона Монавчева

ЕРЕБ (EREBUS) ВО ЖИВОТОТ НА МЛАДИТЕ КАКО РЕЗУЛТАТ
НА МАНИПУЛАЦИЈАТА СО ВЕШТАЧКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА

Simona Monavcheva

EREBUS IN THE LIVES OF YOUNG PEOPLE AS A RESULT OF
MANIPULATION WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE

65

Култура | Culture

Ana Velinova

MUSEUM TYPOLOGY AND THE ASPECT OF PLACE

79

Јазик / Language

ДЕОНТИЧКАТА И ЕПИСТЕМСКАТА ЗАСТАПЕНОСТ НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ВРЗ ПРИМЕРИ ОД СВЕТОТО ЕВАНГЕЛИЕ СПОРЕД МАТЕЈ

Александра Минкова¹, Билјана Ивановска²

¹ Faculty of Philology, Goce Delcev University
e-mail: aleksandraminkova37@gmail.com

² Faculty of Philology, Goce Delcev University
e-mail: biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Анстракт: Во трудов се разгледува застапеноста на деонтичката и епистемската модалност во германскиот јазик врз примери од Светото Евангелие според Матеј, споредено со застапеноста на деонтичката и епистемската модалност кај модалните глаголи во македонскиот јазик врз примери од Светото Евангелие според Матеј. Се анализира кои модални глаголи се најмногу застапени и кои значења ги пренесуваат модалните глаголи. Анализата на модалноста кај модалните глаголи поделена на деонтичка модалност и епистемска модалност во германскиот и македонскиот јазик ги покажува сличностите и разликите меѓу двата јазика. Во трудов се анализираат *dürfen*, *können*, *mögen*, *müssen*, *sollen* и *wollen*, додека во македонскиот јазик се анализираат следниве модални глаголи: *може*, *мора*, *сmee* и *ишеба*.

Клучни зборови: *модалност*, *модални глаголи*, *деонтичка модалност*, *епистемска модалност*, *застапеност*

DEONTIC AND EPISTEMIC PREVALENCE OF MODAL VERBS IN GERMAN LANGUAGE BASED ON EXAMPLES FROM THE HOLY GOSPELS ACCORDING TO MATTHEW

Aleksandra Minkova¹, Biljana Ivanovska²

¹ Faculty of Philology, Goce Delcev University
aleksandraminkova37@gmail.com

² Faculty of Philology, Goce Delcev University
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Abstract: This paper covers the presence of the deontic and epistemic modality in German language based on examples from the Holy Gospels according to Matthew, in comparison to the presence of deontic and epistemic modality in the Macedonian language based on examples from the Holy Gospels according to Matthew. It examines which modal verbs are mostly present and what meanings they convey. The analysis of modality of modal verbs divided into deontic modality and epistemic modality in German and Macedonian language

demonstrates similarities and differences between the two languages. This paper analyses verbs, such as: *dürfen, können, mögen, müssen, sollen* and *wollen*, while in Macedonian language modal verbs, such as: *може, мора, ѝреба* and *сmee* are being analysed.

Key words: *modality, modal verbs, deontic modality, epistemic modality, prevalence*

Вовед:

Во лингвистиката терминот *модалносii* се употребува да се означи категоријата што ја изразува релацијата на говорителот кон содржината на исказот. Според Саздов (2012, стр. 8), модалноста е логичка категорија. Таа е поврзана со односот меѓу содржината на реченицата и надворешната ситуација. Со цел да се оцени вистинитоста и веројатноста на исказите служи модалноста. Модалноста се изразува со различни средства. Според Бојковска (2012, стр. 119), модалноста се изразува со лексички средства (модални глаголи, модални зборови итн.), со граматички (глаголски времиња, начини итн.) и со интонациски средства.

Во овој труд ќе се задржиме на модалните глаголи, а предмет на истражување ќе бидат модалните глаголи и нивната употреба во Светото писмо, односно Светото Евангелие според Матеј во 26-тото издание на германски јазик од 1977 година, споредено со Светото Евангелие според Матеј од македонското издание 1990 година. Како предмет на истражување ја одбрав Библијата, односно Св. Евангелие според Матеј, за да се претстави значењето на модалните глаголи врз корпус, за којшто до сега нема лингвистички истражувања од оваа област. Истражувањето ќе се темели претежно врз теоретските основи дадени од Хелбиг и Буша (1996), Енгелс (1996) и Дуден (2009). Модалните глаголи според Хелбиг и Буша (1996, стр. 131) се: *dürfen, müssen, mögen, sollen, wollen* и *können*, додека Енгелс (1996, стр. 463) ги вбројува и *brauchen* и *werden* како модални глаголи. Во македонскиот јазик, Минова-Ѓуркова (2000, стр. 187), за модални глаголи ги смета: *може, мора, смее, сака* и *ѝреба*, додека според Чашуле (1989) се следниве: *бидува, има, може, мора, смее* и *ѝреба*.

Во овој труд ќе се анализираат модалните глаголи: *dürfen, müssen, mögen, sollen, wollen* и *können*, нивната застапеност во Св. Евангелие и нивната епистемска и деонтичка модалност.

1. Теориска рамка

Модалните глаголи може да изразуваат објективна и субјективна модалност, според Хелбиг и Буша (1996, стр. 132), додека според Бајбер и другите (Biber et al, 2007), модалните глаголи имаат два вида значење, деонтичкото и епистемичко. Објективната или деонтичката модалност може да изразува можност, желба, заповед, дозвола, забрана итн.

Пример: „*Wir können heute baden gehen, es ist warm genug.*“ (Хелбих и Буша, 1996, стр. 131)

„*Ние можеме денес да оџидеме да се бањаме, доволно е џојло.*“

Во овој пример глаголот *können* изразува можност. Додека во следниов пример постои субјективната или епистемичка модалност, којашто се однесува на веројатноста на модалните глаголи.

Пример: „*Er kann noch auf dem Sportplatz sein.*“ (Хелбиг и Буша, 1996, стр. 131).

„*Тој може да е на иџралиџиџеџо.*“

Во овој пример, само се дава претпоставка дека можеби тој (вршителот на глаголското дејство) се наоѓа на игралиштето. Епистемската модалност изразува претпоставка на говорителот. Обопштено, модалните глаголи со епистемска модалност можат да се забележат во сегашно и во минато време.

Според Дуден (2009, стр. 557), епистемичкото значење кај модалните глаголи најчесто се среќава кога модалните глаголи се користат во Infinitiv Perfekt:

Пример: „*Sie muss Jura studiert haben.*“ (Дуден, 2009, стр. 557)

„Таа мора да има право студирано.“

При епистемичкото толкување, говорителот дава претпоставка, во конкретниов случај, говорителот е во потполна сигурност дека лицето има студирано правни науки. Епистемската модалност кај *dürfen*, *können*, *müssen*, *mögen* изразува степен на сигурност, убеденоста на говорителот е најголема ако се употреби *müssen*, помала е ако се употреби *dürfen*, потоа *mögen*, а најмала убеденост се изразува со *können*, додека кај модалните глаголи *sollen* и *wollen* епистемската модалност е тврдење.

Модалните глаголи во германскиот јазик ги имаат следниве заеднички карактеристики според Енгелс (1996, стр. 464 и натаму):

- не се јавуваат во заповеден начин;
- се комбинираат со инфинитив и не допуштаат zu;
- не се јавуваат во пасив;
- 3 л. еднина во сегашно време не се додава наставката -t.

Додека во македонскиот јазик, модалните глаголи се јавуваат со *да-конструкција* и не се јавуваат во заповедна форма.

2. Цел на истражувањето

Предмет на истражувањето на овој труд е значењето на модалните глаголи во Светото Евангелие според Матеј во 26-тото издание на германски јазик од 1977 година, споредено со Светото Евангелие според Матеј од македонското издание 1990 година и нивната деонтичка и епистемска модалност врз основа на дадениот корпус. Со ова истражување ќе се обидеме да одговориме на следниве прашања:

1. Дали Светото Евангелие според Матеј, кое е напишано на германски јазик, содржи подеднаков број модални глаголи како и Светото Евангелие според Матеј од македонското издание?
2. Кои модални глаголи се најфреквентни во изданието на германски јазик, а кои во изданието на македонски јазик?
3. Какви значења пренесуваат модалните глаголи врз основа на дадениот корпус?

При анализата поаѓаме од следниве хипотези:

Хипотеза 1: Се претпоставува дека модалните глаголи ќе бидат нееднакво застапени во Светото Евангелие според Матеј, напишано на германски јазик во споредба со македонскиот јазик.

Хипотеза 2: Се претпоставува дека во германскиот јазик најчесто ќе бидат застапени „müssen“ и „können“, додека во македонскиот јазик „мора“ и „може“.

Хипотеза 3: Се претпоставува дека објективноста, односно деонтичкото значење на модалните глаголи ќе биде најмногу застапена.

3. Методологија и инструменти

За оваа цел ќе составиме корпус од примери земени од *Evangelium nach Mattäus (die Bibel, 1977)* и неговиот превод на македонски јазик *Светото Евангелие според Матеј (Свето писмо, 1990)*. Методот којшто ќе се користи, ќе биде статистички, примерите коишто ќе бидат земени, ќе бидат групирани, потоа ќе се премине кон нивно анализирање и споредување. Групирањето ќе се донесува на модалните глаголи, односно на застапеноста на секоја изменувана форма на модалниот глагол. Анализата ќе биде квантитативна и квалитативна. Со квантитативната анализа ќе се определи застапеноста на модалните глаголи и кои модални глаголи најчесто се употребуваат во Светото Евангелие, додека квалитативната анализа ќе претставува толкување на добиените резултати. Преку контрастивна анализа ќе укажеме и на силата на модалните глаголи, дали е застапен повеќе субјективниот став, односно епистемичката модалност или објективниот став (дозвола, наредба, заповед, желба итн.).

4. Анализа

Истражувањето коешто ќе го претставиме во овој труд, е направено врз основа на 26-тото издание на Светото писмо, односно на Светото Евангелие според Матеј од 1977 година, кое е напишано на германски јазик, споредено со Светото Евангелие според Матеј од македонското издание од 1990 година.

Во табела 1 е даден вкупниот број модални глаголи во делото на германски и македонски јазик.

Табела 1. Застапеност на модалните глаголи во анализираниот корпус

Јазик	Број на модални глаголи
Германски јазик	165
Македонски јазик	22

4.1. Употреба на модалните глаголи во Светото Евангелие според Матеј на германски јазик

Од вкупно 164 појавувања на модални глаголи, со епистемска модалност се појавуваат 36 случаи, додека со деонтичка модалност се јавуваат 128 случаи. Со најмногу појавувања е забележан *wollen* и се појавува во следниве форми: *will* – 34 појавувања, *willst* – 7 појавувања, *wollt* – 3 појавувања, *wollen* – 6 појавувања, *wollte* – 6 појавувања, *wollten* – 3 појавувања, *wolle* – едно појавување и во едно појавување се забележува формата *habt...gewollt*.

Модалниот глагол *wollen* може да има епистемиско и деонтичко значење.

Според Хелбиг и Буша (1996, стр. 135), глаголот *wollen* изразува желба, намера и идност. Додека Бојковска (2012, стр. 136) кај глаголот *wollen* забележува употреба на блага заповед, обично во прво лице множина, а во македонскиот јазик се појавува со да-конструкцијата.

Епистемското значење кај *wollen* е тврдење, коешто тој самиот го потврдува, Хелбиг и Буша (1996, стр. 137).

Примери во кои *will* изразува желба и има вкупно 18 појавувања:

- (1) *Geht hin und lernt, was das heißt: „Barmherzigkeit **will** ich und nicht Opfer“.* (Evangelium nach Mattäus, S. 13, 13)
- (2) *Dann sagte Jesus zu seinen Jüngern: „Wenn einer mit mir gehen **will**, so verleugne er sich selbst, nehme sein Kreuz auf sich und folge mir nach.“* (Evangelium nach Mattäus, S. 26, 24)

Will со значење на идност бележи 4 појавувања и ги издвојуваме следниве примери:

- (3) *Er sagte zu ihm: „Ich **will** kommen und ihn gesund machen.“* (Evangelium nach Mattäus, S.11, 7)
- (4) *Ich **will** meinen Geist auf ihn legen, und er wird den Völkern das Recht verkünden.* (Evangelium nach Mattäus, S. 18, 18)

Will бележи и две појавувања како блага заповед:

- (5) *Über wenige warst du getreu, über vieles **will** ich dich setzen: Geh ein in die Freude deines Herrn!* (Evangelium nach Mattäus, S. 39, 21)

Примери во кои *will* изразува намера и бележи 3 појавувања.

- (6) *Der Meister läßt sagen: Meine Zeit ist nahe; bei dir **will** ich das Pascha halten mit meinen Jüngern.* (Evangelium nach Mattäus, S.41, 18)

Додека епистемската модалност кај *will* е застапена со 6 појавувања.

- (7) *Und ich sage dir: Du bist Petrus, und auf diesen Felsen **will** ich meine Kirche bauen, und die Pforten der Unterwelt werden sie nicht überwältigen.*

(Evangelium nach Mattäus, S.25, 18)

- (8) *Dir **will** ich die Schlüssel des Himmelsreichs geben.*(Evangelium nach Mattäus, S.25, 19)

Willst бележи 7 појавувања, од кои во две појавувања изразува желба, во четири појавувања изразува блага заповед и бележи едно појавување во коешто изразува намера.

Пример во кој *willst* изразува желба:

- (9) *Er sagte zu ihr: „Was **willst** du?“* (Evangelium nach Mattäus, S.31, 21)

Во следниве примери *willst* изразува блага заповед:

- (10) ***Willst** du aber zum Leben eingehen, so halte die Gebote.*(Evangelium nach Mattäus, S. 29, 17)

- (11) *Jesus antwortete ihm: **Willst** du vollkommen sein, so geh hin, verkauf, was du hast, und gib es den Armen, und du wirst einen Schatz im Himmel haben; dann komm und folge mir nach!*(Evangelium nach Mattäus, S. 29, 21)

Во следниов пример *willst* изразува намера:

- (12) *Sie schrien: „Was **willst** du von uns, Sohn Gottes ?“* (Evangelium nach Mattäus, S. 12, 29)

Wollen бележи 4 појавувања, каде изразува желба и две појавувања, каде изразува намера.

Примери во кои *wollen* изразува желба:

- (13) *Denn ihr selbst geht nicht hinein und laßt auch, die hineingehen **wollen**.* (Evangelium nach Mattäus, S. 35, 13)

- (14) *Die übrigen aber sagten: „Laß, wir **wollen** sehen, ob Elia kommt, ihm zu helfen.“*(Evangelium nach Mattäus, S. 45, 49)

Во следниот пример *wollen* изразува намера:

- (15) *Sollte dies dem Statthalter zu Ohren kommen, so **wollen** wir ihn beschwichtigen und für eure Sicherheit sorgen.*(Evangelium nach Mattäus, S. 46, 14)

Wollt се забележува со три појавувања, едно појавување во кое изразува намера и две појавувања во кои изразува желба.

Пример каде *wollt* изразува желба, додека во примерот 17 изразува намера:

- (16). *Jesus blieb stehen, rief sie zu sich und sagte: „Was **wollt** ihr, was soll ich euch tun?“* (Evangelium nach Mattäus, S. 31, 32)

- (17) *Was **wollt** ihr mir geben, und ich werde ihn euch verraten ?* (Evangelium nach Mattäus, S. 40, 15)

Wollte се појавува со епистемска и деонтичка модалност. Во следниот пример *wollte* бележи епистемска модалност:

- (18) *Da verstanden sie, daß er nicht sagen **wollte**, sie sollten sich hüten vor dem Sauerteig für die Brote, sondern vor der Lehre der Pharisäer und Sadduzäer.*(Evangelium nach Mattäus, S. 25, 12)

Во пример 19 се претставува *wollte* со неговото значење на желба и има 4 појавувања, додека во пример 20 изразува намера и бележи 2 појавувања.

(19) *Er **wollte** ihn täten, doch fürchtete er das Volka, weil es ihn für einen Propheten hielt.*(Evangelium nach Mattäus, S.22, 5)

(20) *Josef, ihr Mann, der gerecht war und sie nicht bloßstellen **wollte**, gedachte, sie heimlich zu entlassen.* (Evangelium nach Mattäus, S. 2, 19)

Во следниве примери појавување бележи и *wollten*, се појавува со две значења, желба пример (22), каде што има две појавувања и намера пример (21), каде што бележи едно појавување.

(21) *Ich sage euch aber: Elia ist schon gekommen, doch sie haben ihn nicht erkannt, sondern mit ihm gemacht, was sie nur **wollten**.*(Evangelium nach Mattäus, S. 26, 12)

(22) *Er sandte seine Knechte aus, die Geladenen zur Hochzeit zu rufen, doch sie **wollten** nicht kommen.*(Evangelium nach Mattäus, S.33, 3)

Епистемска модалност на формата *wolle* се појавува во еден случај (пример 23), но во еден случај се појавува и партиципната форма *gewollt* (пример 24).

(23) *Deshalb versprach er ihr mit einem Schwur, er **wolle** ihr geben, was sie auch begehren werde.*(Evangelium nach Mattäus, S. 22, 7)

(24) *Jerusalem, Jerusalem, das du die Propheten mordest und die steinigst, die zu dir gesandt sind, wie oft wollte ich deine Kinder sammeln, wie eine Henne ihre Küchlein unter ihre Flügel sammelt, und ihr habt nicht **gewollt**!*(Evangelium nach Mattäus, S.36, 37)

Модалниот глагол *sollen* се појавува во следниве форми: *soll* – 23 појавувања, *sollst* – 14 појавувања, *sollt* – 11 појавувања, *sollen* – 4 појавувања, *sollte* – 3 појавувања и *sollten* – 3 појавувања.

Деонтичкото значење на глаголот *sollen* изразува обврска, заповед, индиректна заповед, евентуалност/услов, идно дејство (во индикатив претеритум) според Хелбиг и Буша (1996, стр. 133). Бојковска (2012, стр. 132) забележува и функција на сомнеж (во конјунктив претеритум во прашања) и наложба за неизвршување на дејство (во одречна форма). Додека епистемската модалност кај *sollen* е пренесување на тврдење или информација, Енгелс (1996, стр. 472).

Примери во кои *soll* искажува обврска и бележи 4 појавувања.

(25) *...,Wen **soll** ich nach eurem Willen euch freigeben, den Barabas oder Jesus, der Messias genannt wird ?“* (Evangelium nach Mattäus, S. 44, 17)

(26) *Pilatus sagte zu ihnen: Was **soll** ich dann mit Jesus machen, der Messias genannt wird ?*(Evangelium nach Mattäus, S.44, 22)

Soll исто така се забележува и со значење на обврска, тоа се забележува во следниве примери и бележи 8 појавувања.

(27) *Dies **soll** man tun und jenes nicht unterlassen.* (Evangelium nach Mattäus, S. 36, 23)

(28) *Nicht so **soll** es unter euch sein; sondern wer unter euch groß sein will, der sei euer Diener.* (Evangelium nach Mattäus, S.31, 26)

Во следниве примери се забележува деонтичкото значење евентуалност/услов на формата *soll* која бележи вкупно четири појавувања.

(29) *Wenn aber du Almosen gibst, so **soll** deine Linke nicht wissen, was deine Rechte tut, damit dein Almosen im Verborgenen sei; und dein Vater, der im Verborgenen sieht, wird dir vergelten.* (Evangelium nach Mattäus, S. 8, 3)

(30) *Und zum Hauptmann sagte Jesus: „Geh hin! Wie du geglaubt hast, **soll** dir geschehen!“* (Evangelium nach Mattäus, S.12, 13)

Следниве два примери го претставуваат значењето на идност кај *soll*.

(31) *„Bist du es, der kommen **soll**, oder sollen wir auf einen anderen warten?“* (Evangelium nach Mattäus, S. 16, 3)

(32) *Und wenn ihr es annehmen wollt, er ist Elija, der kommen **soll**.* (Evangelium nach Mattäus, S.16, 14)

Soll изразува сомнеж во само еден пример.

(33) *Mit wem **soll** ich dieses Geschlecht vergleichen ?* (Evangelium nach Mattäus, S.16, 16)

Епистемското значење на *soll* се забележува во 5 случаи.

(34) *Dieser ist es, von dem geschrieben steht: „Siehe, ich sende meinen Boten vor dir her; er **soll** deinen Weg bereiten vor dir.“* (Evangelium nach Mattäus, S.16, 10)

(35) *Es steht geschrieben: „Mein Haus **soll** ein Bethaus heißen.“* (Evangelium nach Mattäus, S.32, 13)

Sollst се забележува со деонтичко значење единствено како заповед, бележи седум појавувања.

(36) *Er fragte ihn: „Welche?“ Jesus antwortete:*

*„Du **sollst** nicht töten;*

*Du **sollst** nicht ehebrechen;*

*Du **sollst** nicht stehlen;*

*Du **sollst** kein falsches Zeugnis geben!“* (Evangelium nach Mattäus, S.29, 18)

Sollst се забележува и со епистемска модалност, се забележува во седум случаи.

(37) *Ihr habt gehört, daß gesagt wurde zu den Alten: „Du **sollst** nicht töten!“* (Evangelium nach Mattäus, S.7, 21)

(38) *Ihr habt gehört, daß gesagt wurde: „Du **sollst** nicht ehebrechen!“* (Evangelium nach Mattäus, S.7, 27)

Деонтичкото значење кај *sollen* е обврска и тоа се забележува во пример 39, 40, 41 додека значење на идност има во единствениот пример 42.

(39) *Hättest nicht auch du deines Mitknechtes dich erbarmen **sollen**, wie auch ich mich deiner erbarmt habe?* (Evangelium nach Mattäus, S.28, 33)

(40) *Wo **sollen** wir für dich das Essen des Paschamahles bereiten ?* (Evangelium nach Mattäus, S.41, 17)

(41) *Du hättest daher mein Geld anlegen **sollen** bei den Bankleuten, und ich wäre gekommen und hätte das Miete mit Zinsen abheben können.* (Evangelium nach Mattäus, S. 39, 27)

(42) *„Bist du es, der kommen soll, oder **sollen** wir auf einen anderen warten?“* (Evangelium nach Mattäus, S.16, 3)

Деонтичката модалност кај *sollt* се забележува со две значења, заповед со 9 појавувања во примерите 43 и 44, и значењето на евентуалност/услов застапено со три појавувања, во пример 45 и 46.

(43) *So nun **sollt** ihr beten: Unser Vater im Himmel, geheiligt werde dein Name.* (Evangelium nach Mattäus, S. 9, 9)

(44) *„Dieser ist mein geliebter Sohn, an dem ich Wohlgefallen habe; auf ihn **sollt** ihr hören!“* (Evangelium nach Mattäus, S. 26, 5)

(45) *Wenn sie euch aber überliefern, so habt nicht Sorge, wie oder was ihr reden **sollt**, denn es wird euch in jener Stunde gegeben werden, was ihr zu sagen habt.* (Evangelium nach Mattäus, S. 15, 19)

(46) *Ebenso **sollt** auch ihr; wenn ihr dies alles seht, erkennen, daß er nahe ist an den Türen.* (Evangelium nach Mattäus, S.38, 33)

Sollte е застапен со три појавувања, деонтичката модалност со значење на идно дејство е забележана во сите три случаи.

(47) *So **sollte** sich erfüllen, was gesagt ist durch den Propheten Jesaja.* (Evangelium nach Mattäus, S. 18, 17)

(48) *„**Sollte** dies dem Statthalter zu Ohren kommen, so wollen wir ihn beschwichtigen und für eure Sicherheit sorgen.“* (Evangelium nach Mattäus, S. 46, 14)

(49) *Ihr aber lehrt: Wer zu Vater oder Mutter sagt: Tempelopfer sei, was dir zukommen **sollte** von mir.* (Evangelium nach Mattäus, S.23, 5)

Деонтичката модалност кај *sollten* се појавува со значење на заповед, во две појавувања пример 50 и 51, епистемската модалност е застапена со едно појавување, пример 52.

(50) *Dann gebot er seinen Jüngern streng, sie **sollten** niemand sagen, daß er der Messias sei.* (Evangelium nach Mattäus, S.25, 20)

(51) *Unwillig riefen die Leute ihnen zu, sie **sollten** schweigen, sie aber schrien noch lauter: „Herr, erbarme dich unser, Sohn Davids!“* (Evangelium nach Mattäus, S.31, 31)

(52) *Da verstanden sie, daß er nicht sagen wollte, sie **sollten** sich hüten vor dem Sauerteig für die Brote, sondern vor der Lehre der Pharisäer und Sadduzäer.* (Evangelium nach Mattäus, S.25, 12)

Модалниот глагол *können* е застапен во следниве форми: *kann* – 14 појавувања, *kannst* – 3 појавувања, *könnt* – 3 појавувања, *können* – 6 појавувања,

könnte – 1 појавување, könntet – 1 појавување, könnten – 3 појавувања, konntet – 1 појавување и konnte – 1 појавување.

Кај глаголот *können*, деонтичката модалност може да изразува можност, способност, дозвола, според Хелбиг и Буша (1996, стр. 132). Додека Бојковска (2012, стр. 125) забележува и блага заповед (во прашална форма) и пречка за вршење на дејство (во одречна форма).

Додека епистемската модалност кај *können* изразува неизвесност, веројатност.

Примери во кои *kann* изразува способност и се појавува во 9 случаи.

(53) „Dieser hat gesagt: Ich **kann** den Tempel Gottes abbrechen und in drei Tagen aufbauen!“ (Evangelium nach Mattäus, S.42, 61)

(54) Ein guter Baum **kann** nicht schlechte Früchte bringen und ein schlechter Baum **kann** nicht gute Früchte bringen. (Evangelium nach Mattäus, S.11, 18)

Во следниве примери *kann* изразува можност во 5 случаи, додека во пример 57 *kann* го забележуваме во пасив, иако во заедничките карактеристики на модалните глаголи се забележува дека модалните глаголи не се јавуваат во пасив, но можат да се јават со инфинитив во пасив (Бојковска 2011, стр. 121).

(55) Es **kann** eine Stadt nicht verborgen bleiben, die droben auf dem Berg liegt. (Evangelium nach Mattäus, S.7, 14)

(56) Oder wie **kann** einer in das Haus des Starren eindringen und seine Habe rauben, wenn er nicht vorher den Starren gefeselt hat ? (Evangelium nach Mattäus, S.18, 29)

(57) Als der Jünger dies hörten, waren sie sehr betroffen und sprachen: „Wer **kann** dann gerettet werden?“ (Evangelium nach Mattäus, S.30, 25)

Во пример 58 се забележува деонтичката модалност на *kannst* како блага заповед во прашална форма, модалноста кај *kannst* изразува уште и можност (пример 59) и способност (во пример 60).

(58) Oder wie **kannst** du deinem Bruder sagen: Laß mich den Splitter aus deinem Auge ziehen, und siehe, in deinem Auge ist der Balken ? (Evangelium nach Mattäus, S.10, 4)

(59) Auch nicht bei deinem Haupt sollst du schwören, weil du nicht ein einziges Haar weiß machen **kannst** oder schwarz. (Evangelium nach Mattäus, S. 8, 36)

(60) Und siehe, ein Aussätziger kam, fiel vor ihm, nieder und bat: „Herr, wenn du willst, **kannst** du mich rein machen.“ (Evangelium nach Mattäus, S.11, 2)

Könnst бележи три појавувања, од кои имаме две појавувања каде се *könnst* се појавува со значење на можност и едно појавување со значење на блага забрана.

Според Бојковска (2011, стр. 125), деонтичката модалност кај *können* при одречна форма укажува на блага забрана, а тоа се забележува во следниот пример.

- (61) *Niemand kann zwei Herren dienen; denn entweder wird er den einen hassen und den anderen lieben; oder er wird sich dem einen zuneigen und den andern verachten. Ihr **könnt** nicht Gott dienen und dem Mammon.* (Evangelium nach Mattäus, S.9, 24)

Во следниот пример *könnt* има значење на можност:

- (62) *Ihr Schlangenbrut! Wie **könnt** ihr Gutes reden, da ihr böse seid ?* (Evangelium nach Mattäus, S.18, 34)

Können се забележува во еден случај со значење можност.

- (63) *Und siehe, da war ein Mann mit einer gelähmten Hand, und sie fragten ihn: „Darf man am Sabat heilen?“ um ihn anklagen zu **können**.* (Evangelium nach Mattäus, S.17, 10)

Со две појавувања е забележан *können* со значење способност.

- (64) *Jesus erwiderte: „Ihr wisst nicht, um was ihr bittet. **Könnt** ihr den Kelch trinken, den ich trinken werde ?“ Sie antworteten ihm: „Wir **können** es.“* (Evangelium nach Mattäus, S.31, 22)

Können исто така се забележува и со епистемска модалност во три случаи.

- (65) *Jesus antwortet ihnen: „**Können** denn die Freunde des Bräutigams trauern, solange bei ihnen der Brätigam ist ?“* (Evangelium nach Mattäus, S.13, 15)

- (66) *Du hättest daher mein Geld anlegen sollen, bei den Bankleuten, und ich wäre gekommen und hätte das Meine mit Zinsen abheben **können**.* (Evangelium nach Mattäus, S.39, 27)

Könnte се забележува со едно појавување во епистемска модалност.

- (67) *Oder meinst du, ich **könnte** meinen Vater nicht bitten, und er würde mir nicht sogleich mehr als zwölf Legionen Engel zu Hilfe schicken ?* (Evangelium nach Mattäus, S.42, 53)

Könnten се забележува со деонтичка модалност и значење способност, (примери 68 и 69), а епистемската модалност се забележува во еден пример (пример 70).

- (68) *Darauf gingen die Pharisäer hin und hielten Rat, wie sie ihn fangen **könnten** mit einem Wort!* (Evangelim nach Mattäus, S.34, 15)

- (69) *Gebt das Heilige nicht den Hunden und werft eure Perlen nicht vor die Schweine, denn sie **könnten** sie zusammentreten mit ihren Füßen und sich umwenden und euch zerreißen.* (Evangelium nach Mattäus, S.10, 6)

- (70) *Ich will sie nicht ohne Essen ziehen lassen, sie **könnten** sonst auf dem Weg ermatten.* (Evangelium nach Mattäus, S.24, 32)

Könntet се појавува со епистемска модалност, тоа се забележува во следниот пример.

- (71) *Er entgegnete: Nein; sonst **könntet** ihr, wenn ihr das Unkraut sammelt, mit ihm zugleich den Weizen herausreißen.* (Evangelium nach Mattäus, S.20, 29)

Könntet бележи значење на способност во еден случај.

(72) „...,So **konntet** ihr nicht eine einzige Stunde machen mit mir?“ (Evanagelium nach Mattäus, S.42, 40)

Konnte бележи едно појавување со значење на можност.

(73) *Niemand **konnte** ihm ein Wort erwidern, und niemand wagte es von diesem Tag an, ihn noch weiter zu befragen.* (Evanagelium nach Mattäus, S.35, 46)

Модалниот глагол *müssen* е застапен во следниве форми: *müsse* – 3 појавувања, *muß* – 3 појавувања, *müssen* – 1 појавување и *müßte* бележи едно појавување.

Глаголот *müssen*, според Хелбиг и Буша (1996, стр. 133) изразува задолжителност за вршење на дејството, неопходност. Додека Бојковска (2012, стр. 129) забележува заповед во второ лице еднина и укинување на принудата, во одречна форма.

Епистемската модалност кај глаголот *müssen* изразува најголем процент на сигурност, според Енгелс, 1996, 472.

Muß се појавува со деонтичка модалност со значење задолжителност, со едно појавување.

(74) *Und siehe, da trat einer hinzu und sagte zu ihm: „Meister! Was **muß** ich Gutes tun, daß ich ewiges Leben erlange?“* (Evanagelium nach Mattäus, S. 29, 16)

Muß се забележува со епистемска модалност со две појавувања.

(75) *Ihr werdet von Kriegen und Kriegsgerüchten hören, seht zu, laßt euch nicht schrecken; denn es > **muß** so kommen <, aber noch ist es nicht das Ende.* (Evanagelium nach Mattäus, S. 37, 6)

(76) *Wie aber würden dann die Schriften erfüllt, dass es so geschehen **muß**?* (Evanagelium nach Mattäus, S. 42, 54)

Müsse се забележува со епистемска модалност.

(77) *Von da an begann Jesus seinen Jüngern zu zeigen, er **müsse** nach Erusalem gehen und vieles erleiden von den Ältesten, den Hohenpriestern und Schriftgelehrten, er **müsse** getötet und am dritten Tag aufgeweckt werden.* (Evanagelium nach Mattäus, S. 25, 21)

(78) *Da fragten ihn seine Jünger: „Warum sagen denn die Schriftgelehrten, Elija **müsse** zuvor kommen?“* (Evanagelium nach Mattäus, S. 26, 10)

Müssen (79) и *müßte* (80) бележат по едно јавување со епистемска модалност.

(79) *Wehe der Welt um der Ärgernisse willen! Denn es **müssen** zwar Ärgernisse kommen, doch wehe dem Menschen, durch den das Ärgernisse kommt.* (Evanagelium nach Mattäus, S. 27, 7)

(80) *Petrus sagte zu ihm: „Und **müßte** ich mit dir sterben, nie und nimmer werde ich dich verleugnen.“* (Evanagelium nach Mattäus, S. 41, 35)

Модалниот глагол *dürfen* е застапен во следниве форми: *dürfen* – 2 појавувања, *dürfte* – 1 едно појавување, *darf* – 1 појавување.

Според Енгелс (1996, стр. 465), деонтичката модалност кај глаголот *dürfen*, може да изразува дозвола, можност, забрана.

Додека епистемската модалност кај глаголот *dürfen* изразува веројатност, Енгелс (1996, стр. 471).

Darf бележи едно појавување со значење дозвола.

(81) *Und siehe, da war ein Mann mit einer gelähmten Hand, und sie fragten ihn: „Darf man am Sabat heilen?“ um ihn anklagen zu können.* (Evangelium nach Mattäus, S.17, 10)

Dürfen е застапен со две појавувања, од коишто во еден случај има значење на забрана (82), а во другиот дозвола (83).

(82) *Und bildet euch nicht ein, euch vorsagen zu dürfen: Wir haben Abraham zum Vater! Denn ich sage euch: Gott kann aus diesen Steinen dem Abraham Kinder erwecken.* (Evangelium nach Mattäus, S. 4, 9)

(83) *Und sie baten ihn, nur den Saum seines Kleides anrühren zu dürfen; und alle, die ihn anrührten, wurden gesund.* (Evangelium nach Mattäus, S. 23, 36)

Со епистемска модалност се појавува формата *dürfte*.

(84) *Da erwiderten die klugen: Es dürfte doch kaum ausreichen für uns und für euch; geht lieber zu denen, die es verkaufen, und kauft es euch.* (Evangelium nach Mattäus, S. 39, 9)

Модалниот глагол *mögen* бележи само 3 појавувања и тоа во следниве форми: *möge* – 1 појавување и *mag* – 2 појавувања.

Главното значење на глаголот *mögen*, според Енгелс (1996, стр. 466 и натаму) е изразување желба. Во оваа значење, најмногу се употребува *möchten*:

1) *Ich möchte dazu gerne etwas sagen.* (Енгелс, 1996, стр. 466 и натаму)

„Би сакал со задоволство нешто да кажам.“

Додека формата *mag* – во прво и трето лице еднина, сегашно време, *möge* – конјунктив I се употребуваат во следниве случаи:

- Искизи со негација:

2) *Ich mag nun einmal nicht darüber reden.* (Енгелс, 1996, стр. 466 и натаму)
„Не сакам да зборувам за тоа.“

- Заповедни форми, кога директната заповед е дадена како индиректна:
Bitte ziehen Sie doch Ihre Schuhe aus! (Енгелс, 1996, стр. 466 и натаму)

3) *Man bat ihn, er möge doch seine Schuhe ausziehen.*

„Ве молам, соблечете ги Вашите обувки.“

- Желба

4) *Möge der Himmel dich beschützen.* (Енгелс, 1996, стр. 466 и натаму)

Нека те заштити небото.

Бојковска (2011, стр. 128) забележува допусно значење.

Додека епистемската модалност кај *mögen* изразува несигурност на говорителот, според Енгелс (1996, стр. 472).

Mag бележи деонтичка модалност, во еден случај со значење желба (85), а во другиот случај бележи допусно значење (86).

(85) *Der anwortete: Ich **mag** nicht; doch nachher reute es ihn, und er ging.*
(Evangelium nach Mattäus, S. 32, 30)

(86) *Wenn darum das Licht, das in die ist, Finsternis ist, was **mag** das für eine Finsternis sein!* (Evangelium nach Mattäus, S. 9, 23)

Möge бележи едно појавување со деонтичка модалност и значење на заповедна форма.

(87) *Da zog die ganze Stadt hinaus, Jesus entgegen, und als sie ihn sahen, baten sie ihn, er **möge** fortgehen aus ihrem Gebiet.* (Evangelium nach Mattäus, S. 12, 34)

4.2 Употреба на модалните глаголи во Светото Евангелие според Матеј на македонски јазик

Во македонскиот јазик анализирани се следниве модални глаголи: *може*, *сmee*, *ѿреба* и *мора*.

Во Светото Евангелие според Матеј модалните глаголи се појавуваат во 22 случаи, од коишто *ѿреба* – 10 појавувања, *може* – 12 појавувања, додека *сmee* и *мора* не се застапени.

Според Грујовска-Миланова (2020, стр. 208), со сите модални глаголи во македонскиот јазик може да се изрази деонтичка модалност, а епистемична модалност може да се изрази само со модалните глаголи *може*, *мора* и *ѿреба*. Во однос на епистемичната модалност разликата помеѓу *мора*, *ѿреба* и *може* е следнава: Со *мора* се изразува највисок степен на убеденост говорителот дека дејството се случило, се случува или ќе се случува, со *ѿреба* понизок, а со *може* најнизок (Грујовска-Миланова, 2020, стр. 208). Од вкупно 22 појавувања на модални глаголи се забележува епистемската модалност со вкупно 8 појавувања, додека деонтичката модалност бележи 14 појавувања.

Модалниот глагол *ѿреба* го изразува субјективното мислење на говорителот, што тој смета дека е потребно да се направи или да се случи (Кусевска, 2015, стр. 5), додека епистемското значење кај модалниот глагол *ѿреба* изразува нешто што според правилата или текот на работите веројатно ќе се случи.

Од вкупно 10 појавувања на модалниот глагол *ѿреба*, тој се забележува со 6 форми *ѿреба*, од кои 5 појавувања бележи со деонтичка модалност (примерите (88) и (89)) и во едно појавување се забележува епистемска модалност (пример (90)).

(88) *И еѿше, еден човек, коѯа ѿприсѿаѿи оу Неѯо, Му рече: „Учиѿшеле добар, какво добро дело **ѿреба** да наѿравам за да имам живоѿи вечен ?“*
(Евангелие според Матеј, стр. 27, 16)

(89) *Тешко му на свеѿшоѿи оу соблазни, оѿи соблазниѿе **ѿреба** да оојдаѿи, но ѿешко му на оној човек, ѿреку коѯо ооаѯа соблазнаѿи.* (Евангелие

според Матеј, стр. 25, 7)

- (90) *И коџа ѓи собра сѣиѣ ѣрвосвешѣеници и книжници народни, ѓи ѣраша: „Каде **ѣреба** да се роди Христѣос ? “* (Евангелие според Матеј, стр. 6, 4)

Модалниот глагол *ѣреба* се забележува и во минато време со формата *ѣребаше*, се забележува во 4 случаи, од кои три употреби бележи со деонтичка модалност (пример (91) и (92)) и една употреба со епистемска модалност (пример 93).

- (91) *Зашѣоа **ѣребаше** моеѣо сребро да ѓо дадеш на ѣрѣовциѣе, ѣа јас, коџа дојдам, ќе си ѓо ѣриберам своеѣо, со добивка;* (Евангелие според Матеј, стр. 36, 27)
- (92) *Тешко вам, книжници и фарисеи, лицемери, оѣи даваѣе десетѣок од нане, коѣра и кимин, а сѣе ѓо осѣавиле најважноѣо во Законой: ѣраведностѣа, милостѣа и вераѣа; ова **ѣребаше** да ѓо ѣравиѣе, а и она да не ѓо осѣаваѣе.* (Евангелие според Матеј, стр. 33, 23)
- (93) *Како влезе во домоѣѣ Божји, ѓи изеде лебовиѣе од жрѣвеникоѣѣ, шѣо не **ѣребаше** да ѓи јаде ни шѣој, ниѣу оние шѣо беа со неѓо, а само свешѣенициѣе.* (Евангелие според Матеј, стр.17: 4)

Според Кусевска (2015, стр. 4), *може* е модален глагол којшто има епистемско (изразува можност), деонтичко (изразува давање дозвола) и динамичко значење (изразува способност). Епистемското значење е изразување на ставот на говорителот за можноста на дејството коешто е поврзано со него. Модалниот глагол *може* е застапен со 12 појавувања, од коишто 7 појавувања е поврзан со негација и се среќава со епистемско значење (пример (94) и (95)), 4 појавувања бележи со деонтичко значење и изразување способност (пример (96) и (97)), 1 појавување бележи со деонтичко значење и изразување дозвола (пример (98)).

- (94) *Вие сѣе свейѣлиналиѣа на свейѣоѣѣ. **Не може** да се сокрие ѓрад, шѣо се наоѓа на врв ѣланина.* (Евангелие според Матеј, стр. 8, 14)
- (95) *Никој **не може** да им слуѓува на двајца ѓосѣодари; оѣи, или едниѣѣ ќе ѓо замрази, а друѓиѣѣ засака; или кон едниѣѣ ќе се ѣриврзе, а друѓиѣѣ ќе ѓо ѣрезре.* (Евангелие според Матеј, стр. 11, 24)
- (96) *А кој од вас, ѓрижејки се, **може** на својѣѣ расѣѣ да му ѣридаде макар еден лакоѣѣ?* (Евангелие според Матеј, стр. 11, 27)
- (97) *И не бојѣе се од оние шѣо ѓо убиваѣѣ шѣлоѣѣ, а душаѣѣа не можѣѣѣ да ја убиѣѣѣѣ; шѣуку бојѣе се ѣовеќе од Оној, Кој **може** и душаѣѣа и шѣлоѣѣ да ѓи ѣоѓуби во ѣеколоѣѣ!* (Евангелие според Матеј, стр. 16, 28)
- (98) *И дојдоа кај Неѓо фарисеиѣе шѣо ѓо искушуваа, ѣа му рекоа: „**Може** ли човек да ја осѣава женаѣѣа своја за каква и да било ѣричина ?“* (Евангелие според Матеј, стр. 27, 3)

5. Заклучок

Анализата покажува дека застапеноста на модалните глаголи во *Evangelium nach Mattäus* е поголема, за разлика од застапеноста на модалните глаголи во Светото Евангелие според Матеј на македонски јазик. Во делото на германски јазик се забележуваат 103 појавувања на модални глаголи повеќе, за разлика од делото на македонски јазик. Во однос на фреквентноста на модалните глаголи, во делото на германски јазик, најфреквентен е модалниот глагол *wollen*, потоа следуваат *sollen*, *können*, *müssen*, *dürfen* и *mögen*. Во делото на македонски јазик најфреквентни глаголи се *може* и *ѝреба*, додека *сmee* и *мора* не се забележани. Во однос на значењата кои ги пренесуваат модалните глаголи, најголема застапеност се забележува кај деонтичката модалност, во делото на германски јазик деонтичката модалност е застапена со 128 појавувања, додека епистемската модалност е застапена со 36 појавувања, во делото на македонски јазик и покрај малата застапеност на модални глаголи, деонтичката модалност се забележува во 14 случаи, епистемската модалност се забележува во 8 случаи. Разликата којашто се појавува е резултат на анализираните модални глаголи, во германското дело се анализирани вкупно шест модални глаголи кои се појавуваат во германскиот јазик, додека *brauchen* и *werden*, кои според Енгелс (1996, стр. 463) се вбројуваат како модални глаголи, во овој труд не се предмет на анализа, додека во македонскиот јазик анализирани се само четири модални глаголи, од коишто два модални глаголи не се среќаваат во делото. Како најфреквентен модален глагол се забележува *wollen*, неговата употреба најмногу се забележува во презент индикатив. Според резултатите од анализата се забележуваат сите значења на деонтичка модалност, епистемската модалност се забележува само во формата *will*. Додека во македонскиот јазик како најфреквентен се забележува модалниот глагол *може*, според анализата се забележува епистемската модалност кај *може*, која најчесто е поврзана со негација, односно *не може*, се забележува и деонтичката модалност со значење на дозвола и способност. Од модалните глаголи коишто изразуваат обврска, неопходност, заповед, како *sollen* и *müssen*, *sollen* бележи поголема употреба во однос на *müssen*. Според анализата *müssen* се забележува најчесто со епистемска модалност, додека *sollen* бележи најголем број појавувања на деонтичка модалност, појавувањата се во презент и претеритум. Во македонското дело модалниот глагол *ѝреба* се појавува со две форми, секогаш во трето лице еднина во сегашно и минато време, деонтичката модалност забележува најголема употреба, додека епистемската модалност се појавува во два случаи. Модалните глаголи кои изразуваат можност и дозвола, *können* и *dürfen*, *können* се забележува во сите форми, во презент и претеритум индикатив, *können* исто така бележи и форми во конјунктив два, според анализата се забележуваат сите значења на деонтичката модалност, веројатноста, односно епистемската модалност се забележува во мал број појавувања. Од вкупно четири појавувања кај модалниот глагол *dürfen*, според

анализата само едно појавување е со епистемска модалност и три појавувања со деонтичка модалност. Според анализата, со најмал број појавувања е модалниот глагол *mögen* и бележи деонтичка модалност, епистемската модалност во делото не се забележува. Според резултатите коишто се добиени, можам да заклучам, дека хипотезите коишто се поставени, се потврдија, но не во целост. Хипотеза еден е потврдена, застапеноста на модалните глаголи не е еднаква, во македонскиот јазик понекогаш се употребува модален глагол, останува да се доистражи како се надополнува оваа разлика, кои јазични средства се користат за да се дополни разликата и дали жанрот има влијание врз употребата на модалните глаголи. Хипотеза два не се потврди, односно во германското дело најголема застапеност бележат *wollen* и *sollen*, додека во македонското дело се забележани *може* и *ѝреба*. Хипотеза три е потврдена во целост.

Со овој текст се покажува дека модалните глаголи најмногу се користат со нивното деонтичко значење, додека епистемското значење е помалку застапено.

Користена литература

а) На кирилица

- [1] Бојковска, Е. (2012), Деонтичката употреба на модалните глаголи во германскиот и во македонскиот јазик, XXXVII Научна конференција на меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 14–15 јули 2011), Лингвистика, Скопје, 119–140.
- [2] Грујовска-Миланова, С. (2020), Модалните глаголи како маркери за инференцијалност во македонскиот и во германскиот јазик, зборник на трудови од научниот собир, претходниците како современици, македонскиот јазик во споредбените лингвистички истражувања (27–28 мај 2019), Скопје 2020, 207–212.
- [3] Кусевска, М. (2015), Улогата на модалните глаголи како ублажувачи во англискиот и македонскиот јазик, Годишен зборник, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип 2015.
- [4] Минова-Ѓуркова, Л. (2000), Синтакса на македонскиот стандарден јазик, Магор, Скопје.
- [5] Саздов, С. (2012) Современ македонски јазик 1 Скопје, Табернакул 2012
- [6] Чашуле, И. (1989), Модалните глаголи во македонскиот јазик, Прилози МАНУ/ОЛЛН 14, МАНУ, Скопје, 89–117.

б) На латиница

- [1] Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E. (2007). Longman grammar of spoken and written English. London / New York: Pearson Education Limited.
- [2] Duden (2009), Die Grammatik, 8. Auflage, von der Dudenredaktion, Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverlag.

- [3] Helbig, G., Buscha, J. (1996), Deutsche Grammatik, ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Langenscheidt, Berlin.
- [4] Engel, U. (1996), Deutsche Grammatik, 3. kor. Auflage Julius Groos Verlag, Heidelberg.

Библии:

- Библија (Свето писмо на стариот и новиот Завет), прво целосно издание во превод на современ македонски литературен јазик, 1990
- Die Bibel. Nach den Grundtexten übersetzt und herausgegeben von Prof. Dr. Vinzenz Hamp, Prof. Dr. Meinrad Stenzel und Prof. Dr. Josef Kürzinger, 26. Auflage, 1977 München

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА „ГЛАВА“ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И МОЖНИ МЕЃУСЕБНИ ЕКВИВАЛЕНТНИ РЕЛАЦИИ

Меги Димова¹, Даринка Маролова², Драгана Кузмановска³

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
megi.162576@ugd.edu.mk

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
darinka.marolova@ugd.edu.mk

³Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
dragana.kuzmanovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Предмет на истражување на овој труд се фразеолошките изрази кои во својот состав ја содржат компонента „глава“, во двата споредувани јазика, т.е. во германскиот и во македонскиот, кои се обидуваме да ги претставиме контрастивно и да ги претставиме најсоодветните меѓусебни еквивалентни релации. Притоа, ваквите изрази се разгледуваат преку примери од книжевни дела на германски и на македонски јазик, чии преводни решенија ги нудат авторите на трудов. Целта на истражувањето е да се идентификува честата појава на ваквите изрази во книжевните дела, како и да се укаже на можноста тие целосно да се вклопат од еден во друг јазичен систем и тоа преку употреба на одредена лексема, која дури и да е различна од онаа во оригиналниот израз, сепак би можела да овозможи постигнување на функционална еквивалентност во јазикот-цел.

Клучни зборови: *фразеологизам, фразеологија, еквивалентност, идиоматичност*

PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT “HEAD” IN GERMAN AND MACEDONIAN LANGUAGE AND POSSIBLE MUTUAL EQUIVALENT RELATIONS

Megi Dimova¹, Darinka Marolova², Dragana Kuzmanovska³

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
megi.162576@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
darinka.marolova@ugd.edu.mk

³Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
dragana.kuzmanovska@ugd.edu.mk

Abstract: The subject of this paper's research is the phraseological expressions that contain the “head” component in their composition, in the two compared languages, i.e. German and Macedonian. We aim to present a contrastive analysis and identify the most

appropriate mutual equivalent relations. Additionally, we examine examples from literary works in German and Macedonian, providing translation solutions. The research aims to identify the frequent occurrence of such expressions in literary works, and demonstrate the possibility of complete integration from one language system to another using a specific lexeme. This lexeme, even if different from the original expression, can still achieve functional equivalence in the target language.

Keywords: *phraseologism, phraseology, equivalence, idiomaticity*

Вовед

Фразеологијата, како доста млада научна дисциплина, се појавува во 70-тите години на минатиот век и некои сè уште ја сметаат за поддисциплина на лексикологијата. Според Палм, „фразеологијата е наука, која ги проучува неслободните зборовни состави, кои во јазичниот систем и во реченицата можат да ги преземаат функцијата и значењето на поединечните зборови (лексеми)“ (Палм, 1997: 1, превод Меги Димова¹). Зборот фразеологизам (лат. *phraseos* = *израз*) може да се дефинира како зацврстен зборовен состав, кој се употребува како готова јазична единица. *Фразеологизам* или *фразема* е всушност генерален поим за сите неслободни зборовни состави. Фразеолошките изрази од една страна имаат за цел да го збогатат јазикот со стилска разноликост како: емоционалност, културна симболика, метафори и експресивност, а од друга страна да го збогатат лексичкиот фонд, пред сè на изучувачите на странски јазик. Нивната употреба се поврзува со духот на еден народ, неговата историја и култура. „Главна, фразеологизмите потекнуваат од Библијата, од латинскиот и од грчкиот јазик, средновековниот латински јазик и масовното иселување на европските и други народи во Америка на почетокот на дваесеттиот век“ (Кузмановска 2022: 14).

Според Доналис (2009), фразеологизмите имаат естетско влијание и нивна цел е (Доналис 2009, цитирано во Кузмановска 2022: 14): да ја поедностават комуникацијата, да ја управуваат истата, да ги покажат чувствата на луѓето, социјално да ги дефинираат луѓето, да пренесуваат искуства и идеи. Покрај Доналис, важни лингвисти кои работат на ова поле се Харалд Бургер и Волфганг Флајшер.

Во овој труд корпус на истражување е *Дигиталниот речник на македонски јазик* од книжевни дела, а тема на истражувањето се фразеологизмите со компонентата *глава* (превод на германски: *Kopf*). Според *Дигиталниот речник на македонскиот јазик*, (<https://makedonski.gov.mk/corpus/1/glava-zh>) овој термин, освен глава како дел од телото, може да значи и *ум, разум, раководител, поединец, лице, водач, поглавје, мерка за висина* и сл. Токму преку овие значења

¹ Сите цитати во трудов се преведени од Меги Димова.

се истакнуваат некои важни карактерни особини на човекот. Целта на трудов е да се покаже нивната честа примена преку примери – реченици извадени од македонски и од германски литературни дела и да се укаже на нивниот преводен еквивалент на германски, односно на македонски јазик.

Во текот на нашата истражувачка работа очекуваме дека сите фразеолошки изрази не ќе може да се предадат во јазичниот систем на германски јазик со воспоставување на целосна еквивалентност.

За целите на овој труд, примерите ги најдовме во книжевни дела на германски и на македонски јазик, потоа ги анализиравме, извршивме семантичка анализа, земајќи го предвид и нивниот непосреден контекст и направивме табеларен приказ на пронајдените примери, кои од македонски на германски јазик и обратно за целите на ова истражување ги преведе Меги Димова.

Фразеолошки изрази

Различни автори се служат со различна терминологија, која се однесува на израз со изразена идиоматичност. Некои се задржуваат на поимот *фразеологизам* (*превод: Phraseologismus*), други пак, на поимот фразем (*превод: Phrasem*), а трети на поимот фразеолексема (*превод: Phraseolexem*). Во македонската литература честа е и употребата на поимите фразеолошки единства и зборовни состави. Важно е да се потенцира дека горенаведените терминологски поими по дефиниција го даваат повеќе или помалку истото значење. Во трудов се придржуваме на терминот фразеологизам, односно фразеолошки израз.

Фразеолошките изрази се одлика на одредена култура и народ. Преку фразеологизмите на креативен и специфичен начин преку метафори, метоними, алегии, споредби и сл. се искажува некое животно искуство, став кон нешто, сознание, а често тие се врзуваат и за некоја личност (Бојковска С., Минова-Ѓуркова Л., Пандев Д., Цветковски Ж., 2009: 155). Тие се разликуваат по нивната должина, по различната синтаксичка функција, по лексиката, значењето, потеклото итн.

Фразеологизмите се доста распространети во секојдневниот говор. Освен тоа, тие се присутни и во текстови напишани на народен јазик, во бајките, рекламите, во научните текстови, во весниците, учебниците итн. Нивната употреба понекогаш зависи и од старосната граница на луѓето, имено и начинот на изразување на помладите генерации значително се разликува од оној на постарите, бидејќи кај нив повеќе доминира колоквијалниот стил на говорење.

Главни обележја на фразеолошките изрази се: морфолошки, синтаксички и семантички. Од морфолошки аспект се зема предвид минималниот број фразеолошки единици во еден фразеолошки израз (полилексикалност, *герм. Polylexikalität*), од синтаксички аспект, фразеолошките изрази се меморираат како готови единици во менталниот лексикон на човекот (*репродуктивност, герм. Reproduzierbarkeit*) и неопходно е да се знае дека еден составен дел на

фразеологизмот не смее да биде заменет со друг, во спротивно ќе се изгуби самата смисла и истиот ќе звучи невообичаено за говорителите на мајчин јазик, пр. *den Kopf aus der Schlinge ziehen* (ѓревог: *cūaci жива ѓлава*), а не *die Schlinge aus dem Kopf ziehen*. Тоа значи дека тие се одликуваат и со стабилност (герм. *Stabilität/Festigkeit*). Семантичкиот аспект, т.е. критериум, е единствен кој е апсолутен критериум во нивното детерминирање и се карактеризира со идиоматичност (герм. *Idiomatizität*) на фразеологизмот. Еден ист израз дали ќе биде сметан за фразеолошки или не, зависи од тоа дали изразот го носи со себе: а) реалното/директното значење – *jmdm. den Kopf waschen* (ѓревог: *некому му ја мие ѓлаваѓа*) или б) метафоричкото/фигуративното/идиоматското значење – *jmdm. den Kopf waschen* (ѓревог: *некоѓо криѓикува, ѓрекорува*). Во комуникацијата, адресатите се обврзани врз основа на јазичниот и воњјазичниот контекст да ја одгатнат дилемата. Во спротивност имаме попречување на комуникацијата. Ова особено доаѓа до израз ако имаме интерјазична, односно интеркултурна комуникација, каде што за нејзино овозможување е неопходен преведувач/толкувач.

Фразеолошките изрази не се преведуваат збор за збор, туку кај нив неопходно е да се земе предвид целото фразеолошко единство, затоа тие се голем предизвик за преведувачите. При превод преведувачите најчесто ги применуваат преведувачките постапки адаптација² и модулација³. Честопати една именска компонента се повторува во фразеолошките искази во споредуваните јазичи, како, на пример, лексеми за означување делови од телото, животни, бои, броеви, земја, вода итн. Во следните три табели ги претставуваме фразеологизмите, кои во својот состав ја содржат компонентата “глава” во оригиналниот израз и/или во преводот. Во обидот за еден фразеологизам од германскиот јазик да пронајдеме најсоодветен преводен еквивалент на македонски јазик, наидовме на три случаи: прво, кај некои примери успеавме да најдеме фразеологизам, кој ќе го има истото значење и ќе ја содржи лексемата *ѓлава* како во оригиналот и притоа воспоставивме и формална и функционална еквивалентност. Во тој случај можевме да си дозволиме да преведуваме буквално; кај втората и третата кај голем број фразеологизми како соодветен преводен еквивалент успеавме да најдеме фразеологизам кој како пандан на лексемата *ѓлава*, од оригиналниот пример, ќе содржи нешто друго во јазикот-цел, и пак ќе ја има истата функција, односно ќе го предизвика истиот ефект. Така воспоставивме функционална еквивалентност со примена на преведувачките постапки адаптација и модулација.

² Адаптацијата претставува еден вид слободен превод, со кој се врши адаптирање на една ситуација во друга, т.е. дека се врши замена на една културна и општествена реалност со друга, која има иста функција или иста вредност како првата (Маролова 2019: 35)

³ Никодиновска (2009: 110) истакнува дека „модулацијата се користи со цел преведената пораката да биде во согласност со духот и со обичаите на јазикот-цел“.

Табела бр. 1

Преглед на примери на фразеолошки изрази, во чиј состав е содржана компонентата *глава*, која е присутна и во двата јазика, и во македонскиот и во германскиот изразот ја има истата функција, односно го предизвикува истиот ефект кај двете читателски публикации.

германски	македонски	значење на фразеологизмот
1. <i>jemandem schießt etwas (plötzlich) durch den <u>Kopf</u></i>	<i>го/му удри нешто во <u>глава</u></i>	се сети, му текна нешто
3. <i>Motten im <u>Kopf</u> haben/ Flusen im <u>Kopf</u> haben</i>	<i>има бубачки во <u>главата</u></i>	има чудни идеи
4. <i>kein Dach über dem <u>Kopf</u> haben</i>	<i>нема покрив над <u>главата</u></i>	нема сместување
5. <i>du vergisst noch mal deinen <u>Kopf</u>!</i>	<i>еден ден ќе си ја заборавиш и <u>главата</u></i>	израз кој упатува некому кој често заборава
6. <i>von <u>Kopf</u> bis Fuß</i>	<i>од <u>глава</u> до пети</i>	целосно, потполно
7. <i><u>Kopf</u> hoch!</i>	<i><u>глава</u> горе!</i>	израз за охрабрување
8. <i>Da kannst du dich auf den <u>Kopf</u> stellen; ...und wenn du dich auf den <u>Kopf</u> stellst</i>	<i>па ако сакаш и на <u>глава</u> да застанеш</i>	израз кон некому кој ништо не може да промени
9. <i>ein schlechter <u>Kopf</u></i>	<i>букова <u>глава</u></i>	глупав човек
10. <i>ein kluger <u>Kopf</u> sein</i>	<i>бистра <u>глава</u></i>	паметен човек
11. <i>der Fisch stinkt vom <u>Kopf</u> her</i>	<i>рибата смрди од <u>главата</u></i>	израз кој се однесува на институции/ организации кои не си ја вршат работата како што треба, зашто одговорноста е на врвот на хиерархијата
12. <i>den <u>Kopf</u> freibekommen / freikriegen / freimachen</i>	<i>си ја разбистри <u>главата</u></i>	се растоварува од психички товар
13. <i>seinen <u>Kopf</u> auf etwas verwetten (können)</i>	<i>гарантира со <u>глава</u></i>	сигурна, стопроцентна гаранција
14. <i>jemandem nicht in den <u>Kopf</u> gehen</i>	<i>не му влегува во <u>глава</u></i>	не разбира; не сфаќа
15. <i>nicht (ganz) richtig im <u>Kopf</u> sein</i>	<i>не е со сите во <u>главата</u></i>	да се биде неразумен
16. <i>den <u>Kopf</u> voll haben</i>	<i><u>главата</u> не знае кај му е</i>	истовремено се справува со повеќе проблеми и грижи

17. Was man nicht im <u>Kopf</u> hat, hat man in den Füßen / Beinen	кој нема во <u>главата</u> , има во нозете	кој не мисли навремено, подоцна ќе треба да вложи повеќе труд за да ја заврши работата
18. Bei dir fehlt's / fehlt es wohl im <u>Kopf</u> !	тебе ти фали нешто во <u>главата</u> !	глупав, луд човек
19. mit dem <u>Kopf</u> durch die Wand gehen wollen	удира суд со <u>глава</u>	сака да достигне нешто што е невозможно
20. nicht wissen, wo seinen der <u>Kopf</u> steht	не знае кај му е <u>главата</u>	има многу работа, обврски
21. jemandem den <u>Kopf</u> vollquatschen / vollreden	му ја полни <u>главата</u>	некому му се наметнува туѓо мислење
22. jemanden / etwas nicht (mehr) aus dem <u>Kopf</u> kriegen	не му излегува од <u>глава</u>	постојано мисли на едно исто
23. jemandem dreht sich alles im <u>Kopf</u>	сè и сешто му се врти во <u>глава</u>	несигурен, збунет, секакви мисли му доаѓаат
24. den <u>Kopf</u> hochhalten	со крената <u>глава</u>	гордо, храбро, достоинствено
25. einen kühlen <u>Kopf</u> bewahren	има ладна <u>глава</u>	трезвено размислува
26. seinen <u>Kopf</u> retten	спаси <u>главата</u>	се извлече од некоја опасна ситуација, се спаси
27. den <u>Kopf</u> aus der Schlinge ziehen	вади/спаси жива <u>глава</u>	се спасува од некоја ситуација
28. jemandem über den <u>Kopf</u> wachsen	некому му е дојдено преку <u>глава</u>	не може нешто да поднесе повеќе
29. pro <u>Kopf</u>	по <u>глава</u>	по човек (по жител)
30. der Erfolg steigt jemandem in den / zu <u>Kopf</u>	славата му удира во <u>глава</u>	премногу нападно гледа во нешто, се свери
31. etwas mit dem <u>Kopf</u> /Leben bezahlen	ќе плати со <u>глава</u>	ќе биде казнет, ќе мора да сноси тешки последици

Табелата бр. 2

Преглед на примери на германски фразеолошки изрази, кои во својот состав ја содржат лексемата *глава*, а за кои како соодветни преводни еквиваленти во македонскиот јазик може да се понудат фразеологизми образувани со други лексички средства, со поинаква симболика, но ќе можат да го постигнат истиот ефект.

германски	македонски	значење на фразеологизмот
1. <i>Grillen im Kopf haben</i>	има фикс идеја	има чудна идеја
2. <i>seinen Kopf woanders haben</i>	лета некаде со мислите	психички отсутен; размислува на нешто друго
3. <i>den Kopf zumachen</i>	го пушти мозокот на пасење	не размислува на ништо
4. <i>bis über den Kopf in Schulden stecken</i>	во долгови до гуша	многу задолжен
5. <i>jemandem den Kopf verdrehen</i>	му го сврте паметот	го збуну/го збрка
6. <i>Kopf an Kopf</i>	рамо до рамо	здружено, рамноправно

Табелата бр. 3

Преглед на примери на македонски фразеолошки изрази, кои во својот состав ја содржат лексемата *глава*, а за кои како соодветни преводни еквиваленти во германскиот јазик може да се понудат фразеологизми образувани со други лексички средства, со поинаква симболика, но кои ќе можат да го постигнат истиот ефект.

македонски	германски	Значење на фразеологизмот
1. нема да ти падне круна од <i>глава</i>	<i>dir wird schon keine Perle/kein Stein/Zacken aus der Krone fallen</i>	израз дека ако стори нешто нема да се наруши интегритетот/достоинството
2. уште има зелена <i>глава</i>	<i>grün/feucht hinter den Ohren sein</i>	млад и неискусен
3. чува некого како очите во <i>главата</i>	<i>etwas wie seinen Augapfel hüten</i>	грижливо се однесува кон некого
4. за тоа не ме боли <i>глава</i>	<i>das juckt mich (doch) nicht!</i>	не се интересирам за тоа
5. кога му се работи за <i>главата</i>	<i>es geht jmdm/einer Sache an den Kragen</i>	му зависи судбината од нешто
6. ни влакно од <i>глава</i> нема да му фали	<i>jemandem kein Haar krümmen; niemandem ein Haar krümmen</i>	ништо нема да му се случи

Заклучок

Фразеологизмите ги употребуваме кога сакаме да се изразиме повпечатливо. Тие можат да се најдат во секојдневната комуникација, во литературните дела, но и во официјални политички говори, обраќања и сл.

Трудот изобилува со низа фразеологизми во чиј состав се наоѓа лексемата „глава“. Преку обидот за изнаоѓање на соодветен преводен еквивалент укажуваме на многубројните сличности меѓу фразеолошките изрази со компонентата „глава“ во овие два јазика, но и на неколку лексички, синтаксички и морфолошки промени.

Во најголемиот број случаи кога во одреден фразеологизам се спомнува зборот „глава“, се мисли на умот, разумот, способноста за трезвено размислување, или пак, на главата се гледа како на нешто највредно, како што е животот, нешто што треба да се чува, да се пази, нешто на висока позиција, а често лексемата „глава“ реферира и на негативна човечка особина како глупавост, лудост или заборавеност, особено кога стапува во комбинација со придавка со негативно конативно значење. При превод на ваквите фраземи важно е преведувачот да има пошироко знаење од културата, обичаите и историјата на еден јазик за успешно да пронајде соодветен еквивалентен израз на одреден фразеолошки израз.

При превод на фразеологизмите од еден на друг јазик понекогаш е неминовна синтаксичката промена, а секако се дозволува и вршење на извесна лексичка промена, но најважно е да се постигне истиот ефект од оригиналот. Анализирајќи ги фразеолошките изрази со компонентата *глава* и нивните еквиваленти, врз основа на резултатите во првата табела, заклучуваме дека сите тие на лексичко и на семантичко ниво целосно се совпаѓаат. Додека пак, кај фразеологизмите од втората и третата табела забележуваме делумна еквиваленција, односно лексичка промена кај носителот на фразеологизмот, а тоа е лексемата *глава* (наместо лексемата *глава* семантичкото значење на фразеологизмот се пренесува преку друга именка/лексема како: *идеја, мозок, ѝамеј, рамо, гуша, очи* итн). Сепак, може да се случи за одреден фразеолошки израз од појдовниот јазик, кој ја содржи компонентата *глава*, да нема соодветен фразеологизам во јазикот-цел, кој исто така ќе ја содржи компонентата *глава*. Тогаш, неопходни би биле преведувачките постапки, како парафраза, адаптација или модулација. Пример, соодветен преводен еквивалент на македонскиот фразеологизам *некој согодува некој* е германскиот фразеологизам *jemandem das Hemd über den Kopf ziehen*. Овде, поради отсуството на компонентата *глава* се служиме со преведувачката постапка парафраза, така што со помош на други лексички средства го освојуваме истиот ефект кај читателите и истовремено истата да ја адаптираме во јазикот-цел.

Сепак, кај сите наведени и анализирани примери во трудов констатираме дека е присутна функционалната еквивалентност, која укажува на тоа дека фразата има високо ниво на идиоматичност (метафоричност).

Користена литература

Примарна

- [1] Bote, H (2015) „Till Eulenspiegel“. Damnick Verlag, Braunschweig
- [2] Borchert, W. (1975) „Draussen vor der Tür“. Rowohlt Verlag, Hamburg
- [3] Grillparzer, F. (2012). „Der arme Spielmann“. Fischer Verlag, Berlin
- [4] Kafka, F. (1986) „Die Verwandlung“. Fischer Verlag, Berlin
- [5] Mann, T. (1989) „Buddenbrooks“. Fischer Verlag, Berlin

Секундарна

- [1] Бојковска С., Минова-Ѓуркова Л., Пандев Д., Цветковски, Ж. (2009). Македонски јазик и литература за I, II, III, IV год. за реформирано гимназиско образование, Просветно дело, Скопје (154–160) pp.155
- [2] Грчева, Р., Рау, П. (2006). Голем македонско-германски/ германско-македонски речник. Скопје: Магор.
- [3] Маролова, Д., Пачовска, М. (2016). *Референцијалниите фразеологизми во преводот од германски на македонски јазик и обратно*. Македонски јазик, Скопје (169–185) pp. 176
- [4] Маролова, Д. (2019). *Скриптиа по предметот преведување и толкување од македонски на германски јазик*. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
- [5] Никодиновска, Р. (2009). *Дијалектика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- [6] Кузмановска, Д. (2022). *Фразеологија на германскиот јазик*. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

* * *

- [1] Duden - Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik (Der Duden in zwölf Bänden, Bd. 11). Mannheim: Bibliographisches Institut und F.A. Brockhaus AG, 2002. 955 S. ISBN 3-411-04112-9
- [2] Palm, Christine (1997): Phraseologie- Eine Einführung, Gunter Narr Verlag. Tübingen
- [3] Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, feste Wortverbindungen [online]. WWW: <<http://www.redensarten-index.de/suche.php>>.

* * *

Интернет-страница

- Официјален дигитален речник на македонскиот јазик: <https://makedonski.gov.mk/corpus/l/glava-zh>

ПРЕДЛОЗИТЕ ЗА МЕСТО ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ДЕЛОТО „ПАРФЕМ“ ОД ПАТРИК ЗИСКИНД

Катерина Харбова¹, Билјана Ивановска²

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
harbova30@gmail.com

² Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Семантичкото значење на предлозите за место во германскиот јазик, што е предмет на истражување во овој труд, ќе се анализира врз основа на примери од германското дело „Парфем“ од авторот Патрик Зискинд и преводот на истото дело на македонски јазик. Во овој труд се врши детална анализа на предлозите за место *an*, *auf*, *vor* и *hinter* во однос на нивното значење и функцијата во реченицата во гореспоменатото дело на германски јазик и нивните еквиваленти на македонски јазик. Ќе се обидеме да ги разграничime предлозите за место *an* и *auf* според различни германски и македонски граматика и со соодветните преводни елементи, за кои најчесто постојат тешкотии при преведувањето од германски на македонски јазик и обратно.

Клучни зборови: *предлози за место, германски јазик, македонски еквиваленти, анализа, разлики, македонски јазик*

PREPOSITIONS OF PLACE IN GERMAN LANGUAGE AND THEIR EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE IN THE LITERARY WORK “PARFUM” BY PATRICK SÜSKIND

Katerina Harbova¹, Biljana Ivanovska²

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
harbova30@gmail.com

² Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Abstract: The semantic meaning of the prepositions of place in the German language which is the subject of research in this paper, will be analyzed generally on examples from the German literary work “Parfum” (*Perfume: The Story of a Murderer*, by Patrick Süskind) and the Macedonian translation of the same work. A detailed analysis of the prepositions of place *an*, *auf*, *vor* and *hinter* is conducted in this paper regarding their meanings and functions in the sentence in the mentioned work in German language and their equivalents in Macedonian language. We will attempt to differentiate the preposition of place *an* and *auf* according to

German and Macedonian grammar books and with the appropriate translation elements, about which often pose difficulties when translating from German into Macedonian and vice versa.

Key words: *prepositions of place, German language, Macedonian equivalents, analysis, differences, Macedonian language.*

1. Вовед

Предлозите се службени зборови што ги изразуваат односите меѓу именските зборови во реченицата и односите на глаголското дејство спрема неговите дополненија. Првобитното значење на предлозите е пространствено, и тоа се чува и денеска речиси кај сите предлози во македонскиот јазик. Во македонскиот литературен јазик се разликуваат следните предлози: *без, во, врз, до, за, зад, заради, искрај, кај (каде), како, кон, крај, меѓу, месѝо, на, над, накај, накрај, намесѝо, насѝројѝи, насред, низ, од, одавде, оданде, оѝаде, околу, освен, оѝкај, ѝо, ѝод, ѝокрај, ѝомеѓу, ѝоради, ѝосред, ѝоѝем, ѝред, ѝрез, ѝреку, ѝри, ѝројѝив, сред(е), сѝоред, сѝројѝи(в), сѝрема, со, сосе, у*. (Конески, 2021, стр. 443)

Предлозите во основа, немаат определено посебно значење затоа што тие се помошни зборови. Тие добиваат поконкретно значење само во спој со полнозначните зборови: *на маса, ѝод маса, зад маса, до маса*. Според потеклото предлозите се делат на стари (*без, во, до, за, на, од, ѝо* и др.) и предлози добиени од другите зборовни групи (*крај, месѝо, меѓу, ѝројѝив* и др.), а според составот ги делиме на прости (*в, во, на, за, до, со, низ, ѝред, ѝо, крај, меѓу*) и сложени (*заради, ѝоради, оѝкај, накај, насѝројѝи, ѝомеѓу, ѝокрај, оѝаде*). Иако во основа предлозите немаат определено значење, сепак повеќето предлози првобитно имаат просторно, пространствено значење: *ѝред, до, зад* (застана пред неа) итн. (Гркова, 2020, стр. 58)

Според Хелбих и Буша (1996), поради структурата на зборот се разликуваат: примарни и секундарни предлози. Примарните предлози во современиот јазик не се препознаваат како деривации или комбинации на зборови од други класи на зборови, туку тие формираат релативно затворена класа на зборови. (стр. 402)

Во овој труд ќе ги разгледаме предлозите за место: *an, auf, vor* и *hinter* и нивните еквивалентни предлози во македонскиот јазик во делото „Парфем“ од Патрик Зискинд. Предлозите за место *an, auf, vor* и *hinter* во германскиот јазик спаѓаат во групата на едноставни (примарни) предлози. (Дуден, 2009, стр. 600)

2. Предлог за место AN

Предлогот *AN* во германскиот јазик може да биде во комбинација со падежот датив, кој одговара на прашањето „Wo“ (каде) и со падежот акузатив, кој одговара на прашањето „Wohin“ (накаде/кон каде). Со датив предлогот *AN*

служи за изразување дека нешто е многу блиску до нешто, односно допирајќи нешто, како во примерите 1, 3 и 4 во табелата (1) подолу. Во примерот 1 на германски јазик предлогот *AN* е претставен како предлог кој ја опишува локацијата на телото, односно се однесува на мирисот што се чувствува директно на надворешната површина на телото. Кај примерот 2 во табелата (1) подолу предлогот *AN* се однесува на местото каде што миризбата била посебно изразена.

Падежот акузатив служи за означување на движење кон нешто, во одредена насока. (Дуден, 2018, стр. 81)

Кај пример 5 овој предлог се јавува во акузативен падежен однос на именката/во движење/, односно го покажува местото каде се наоѓала крвта на нечија облека.

Предлогот *AN* се користи со падежот датив во контакт со предмет или површина, многу блиску до некого или нешто (пример 6, 9, 10 и 11) и точно каде е споменато некое место (пример 2 и 12). Во примерот 10 овој предлог се однесува на мирисот на телото, кој го имаат доенчињата. Додека пак, предлогот *AN* со акузатив се користи за да се опише насоката на движење што води до некој контакт или блискост (пример 5, 7 и 8) (Гетц, 2015, стр. 79).

Табела (1): Предлог за место *AN*

Германски јазик	Македонски јазик
(1) Die Menschen stanken nach Schweiß und nach ungewaschenen Kleidern; aus dem Mund stanken sie nach verrotteten Zähnen, aus ihren Mögen nach Zwiebelsaft und <i>an den Körpern</i> , wenn sie nicht mehr ganz jung waren, nach altem Käse und nach saurer Milch und nach Geschwulstkrankheiten. (S. 2)	Луѓето смрдеа на пот и на непрана облека; од устата им се ширеше реа на расипани заби, а од утробата на кромид, додека <i>ог ѝшелојшо</i> , ако не беа млади, реа на старо сирење и скиснато млеко и болести. (стр. 5)
(2) Und innerhalb von Paris wiederum gab es einen Ort, <i>an dem</i> der Gestank ganz besonders infernalisch herrschte, zwischen der Rue aux Fers und der Rue de la Ferronnerie, nämlich den Cimetiere des Innocents. (S. 2)	А во самиот Париз имаше едно место, помеѓу улиците Фер и Феронери – имено Симетрие дезиносан, гробиштата – <i>ог каде</i> што се ширеше пеколна смрдеа. (стр. 6)
(3) Grenouilles Mutter stand, als die Wehen einsetzten, <i>an einer Fischbude</i> in der Rue aux Fers und schuppte Weißlinge, die sie zuvor ausgenommen hatte. (S. 3)	Кога настапија болките, мајка му на Гренуиј стоеше <i>йокрај ѝезгајѝа</i> во улицата Фер и ги чистеше од крлушки рибите кои претходно ги беше издвоила. (стр. 7)

(4) Alle vorhergehenden hatte sie hier <i>an der Fischbude</i> absolviert, und alle waren Totgeburten oder Halbtotgeburten gewesen, denn das blutige Fleisch, das da herauskam, unterschied sich nicht viel von dem Fischgekröse, das da schon lag, und lebte auch nicht viel mehr, und abends wurde alles mitsammen weggeschaufelt und hinübergekarrt zum Friedhof oder hinunter zum Fluß. (S. 3)	Сите претходни ѝ се случија тука, <i>йокрај џезџаџа</i> со риби, и сите рожби беа мртвородени или полумртви, така што крвавото месо кое излегуваше од неа не се разликуваше многу од внатрешните делови на рибите кои веќе беа тука, и не живееше долго, па навечер се заедно се расчистуваше со лопати и со колички и се носеше на гробиштата или долу кај реката. (стр. 7)
(5) Woher das Blut <i>an ihren Rücken</i> komme? (S. 4)	Од каде крв <i>на нејзината облека</i> ? (стр. 7)
(6) Ich kann mir nur vorstellen, daß es diesem Säugling durchaus nicht schaden würde, wenn er noch geraume Zeit <i>an deinen Brüsten</i> läge.“ (S. 5)	Можам само да претпоставам дека за доенчево воопшто нема да биде штетно ако уште некое време остане <i>на џвоиџе ѓради</i> . (стр. 10)
(7) Wenn <i>an diese Pforte</i> geklopft wird, geht es ums Geld. (S. 5)	Штом некој ќе потропа <i>на оваа врата</i> , станува збор за пари. (стр. 10)
(8) Es gibt Hunderte von erstklassigen Ziehmüttern, die sich darum reißen werden, diesen entzückenden Säugling für drei Franc pro Woche <i>an die Brust</i> zu legen oder ihm Brei oder Säfte oder sonstige Nährmittel einzuflößen...” (S. 5)	„Има стотици првокласни помајки кои за три франци неделно би се грабале ова слатко доенче да го стават <i>на ѓради</i> или да му подготват каша, сок или некоја друга храна...“ (стр. 10)
(9) „На?“ bellte Terrier und knipste ungeduldig <i>an seinen Fingernägeln</i> . (S. 7)	„Демек“ залаја Терие и нестрпливо пукна <i>со џрсџиџе</i> . (стр. 13)
(10) Und <i>am Körper</i> riechen sie wie... wie eine Galette, die man in Milch gelegt hat. (S. 7)	Телото им мириса на... на бисквит потопен во млеко. (стр. 13)
(11) Und <i>am Kopf</i> , da oben, hinten auf dem Kopf, wo das Haar den Wirbel macht, da, schauen Sie, Pater, da, wo bei Ihnen nichts mehr ist...” [...] (S. 7)	А главата, тука горе, <i>на ѓлаваџа</i> , таму каде косата прави вртеж, еве овде, погледајте, оче, тука каде вие немате ништо...“ [...] (стр. 13)
(12) Der Stapel war wie eine Bank <i>an der Südseite</i> des Schuppens von Madame Gaillard unter einem überhängenden Dach aufgeschichtet. (S. 14)	Дрвата беа наредени како клупа <i>на јужната страна</i> од шупата на мадам Гајар, под една стреа. (стр. 23)

Во македонскиот јазик како еквивалент на предлогот *AN* во делото се јавува предлог за место *HA*. Овој предлог е секако најчесто употребуван во македонскиот јазик. Неговото пространствено значење укажува на положба згора врз нешто: *Се качи на кука*. – *Јава на коњ*. Сп.: *Одев со ѓруџка на срце и Каракамен на ѓради* (К. Рацин). Од ова основно пространствено значење се

развираат други, повеќе или помалку оддалечени од него, според изразот: *на враџа, на ѓорџа, на ѓланик, на синџир, на слика, на нишан, на оро, на ѓанец, на ручек, на село, на сонце, на воздух, (свири) на ѓрим, на кавал*. Така се јавуваат и: (одам, сум) *на ѓосџи, на свадба, на жетџва, на орање, на ѓуџун, на риба* (Конески, 2021, стр. 454). Кај поголемиот дел од примерите во табелата погоре се забележува дека предлогот *AN* се преведува и како *ѓокрај* и *оо* (пример 1, 3 и 4). Кај примерот 1 во табелата (1) погоре на македонски јазик, во контекстот на реченицата, „*оо ѓелотѓо*“ укажува на мирисот што произлегува од самото тело на луѓето, во случајот од нивната кожа и пот. Овој израз е употребен за да се опише непријатниот мирис што се шири од нивните тела, особено ако не се млади. Кај пример 2 „*каде ѓѓѓо смрдеаџа*“ се однесува на местото или ситуацијата во која смрдеата била особено силна и непријатна. Така, се истакнува дека мирисот бил особено силен и непријатен на ова место.

3. Предлог за место *AUF*

Според Хелбих и Буша (1996), предлогот за место *AUF* се користи со падежот датив, кога предметот локално ја допира одозгора површината и е во мирување (пример 14, 16, 27, 29, 30, 34, 35). Додека пак, со акузатив се користи предлогот *AUF* за движење (стр. 417). Во примерот 13 предлогот *auf* се користи за да се означи конкретното поле или домен кон кој се насочени генијалноста и амбицијата.

Предлогот *AUF* се користи со падежот датив за означување на (статички) контакт одозгора. Додека пак, со акузативот се однесува на насоката на движење во кое се допира површината одозгора или го означува правецот на движење од дното кон врвот (пример 13, 15, 17, 18, 19, 22, 25, 28,) (Гетц, 2015, стр. 117).

Предлогот за место *AUF* има просторно значење, кој одговара на прашањето за датив „Wo“ и означува мирување, односно го означува допирот одозгора (пример 14) или претставува престој во соба, (јавни) згради итн.

Просторно, со акузативен падежен однос на именката тој покажува движење и одговара на прашањето „Wohin“ (накаде) и се користи кога се однесува на место, површина, степен, целна точка (пример 15) или го опишува правецот до/во соба, до/во јавна зграда итн (Дуден, 2018, стр. 122).

Табела (2): Предлог за место *AUF*

Германски јазик	Македонски јазик
(13) [...], sondern weil sich sein Genie und sein einziger Ehrgeiz <i>auf ein Gebiet</i> beschränkte, welches in der Geschichte keine Spuren hinterläßt: <i>auf das flüchtige Reich</i> der Gerüche. (S. 2)	[...], туку на тоа дека неговиот гениј и единствената амбиција беше ограничена на <i>една обласџ</i> која во историјата не остава траги: <i>на крайкоѓрајноѓо царсѓво</i> на мирисите. (стр. 5)

(14) So sollte es auch heute sein, und Grenouilles Mutter, die noch eine junge Frau war, gerade Mitte zwanzig, die noch ganz hübsch aussah und noch fast alle Zähne im Munde hatte und <i>auf dem Kopf</i> noch etwas Haar und außer der Gicht und der Syphilis und einer leichten Schwindsucht keine ernsthafte Krankheit; die noch hoffte, lange zu leben, vielleicht fünf oder zehn Jahre lang, und vielleicht sogar einmal zu heiraten und wirkliche Kinder zu bekommen als ehrenwerte Frau eines verwitweten Handwerkers oder so... (S. 3)	Така требаше да биде и денес, а мајка му на Гренуиј, која сè уште беше млада, имаше дваесет и нешто години, убаво изгледаше, ги имаше речиси сите заби во устата и по малку коса <i>на главата</i>, а освен гихт и сифилис и лесна вртоглавица, друга сериозна болест немаше и која се надеваше дека ќе живее уште долго, можеби и пет или десет години, дури и некогаш ќе се омажи и дека ќе има вистински деца како почитуван сопруга на некој занаетчија, вдовец или така некако... мајка му на Гренуиј сакаше само сето ова да помине. (стр. 7)
(15) [...] - wurde sie ohnmächtig, kippte zur Seite, fiel unter dem Tisch hervor mitten <i>auf die Straße</i> und blieb dort liegen, das Messer in der Hand. (S. 3)	[...] – се онесвести, се преврте настрана, падна под тезгата <i>среде улицата</i> и остана таму да лежи со ножот в рака. (стр. 7)
(16) Immer noch liegt die Frau mit dem Messer in der Hand <i>auf der Straße</i>, langsam kommt sie zu sich. (S. 3)	Жената уште лежи <i>на улицата</i> со ножот в рака и полека доаѓа на себе. (стр. 7)
(17) Einige Wochen später stand die Amme Jeanne Bussie mit einem Henkelkorb in der Hand vor der Pforte des Klosters von Saint-Merri und sagte dem öffnenden Pater Terrier, einem etwa fünfzigjährigen kahlköpfigen, leicht nach Essig riechenden Mönch „Da!“ und stellte den Henkelkorb <i>auf die Schwelle</i>. (S. 5)	Неколку недела подоцна доилката Жана Биси со кошница в рака застана пред вратата на манастирот Сен-Мери и на отецот Терие, кој ѝ отвори, еден педестгодишен келав монах кој мирисаше на оцет, му рече „Еве!“ спуштајќи ја кошницата <i>на прагот</i>. (стр. 9)
(18) Terrier stellte den Henkelkorb vorsichtig <i>auf den Boden</i> zurück, denn er fühlte, wie die ersten Wallungen von Wut über die Widerborstigkeit der Person in ihm aufstiegen. (S. 6)	Терие внимателно ја спушти кошницата и почувствува како во него се креваат првите бранови лутина кои ги предизвика тврдоглавоста на оваа жена. (стр. 12)
(19) [...] und sie tippte Terrier, der über diesen Schwall detaillierter Dummheit für einen Moment sprachlos geworden war und gehorsam den Kopf gesenkt hatte, <i>auf die Glatze</i>“... hier, genau hier, da riechen sie am besten. (S. 7)	[...] и таа го потчукна Терие по келата откако тој слушајќи го овој порој од глупости во поединости, за миг занеме и послушно ја спушти главата, „тука“, токму тука мирисаат најубаво. (стр. 13)

(20) <i>Auf der anderen Seite</i> lag es klar zutage, daß, wenn eine einfältige Person wie jene Amme behauptete, daß sie habe einen Teufelsspuk entdeckt, der Teufel nie und nimmer seine Hand im Spiel haben konnte. (S. 8)	<i>Од другаа страна</i> , беше сосема јасно, кога една едноставна личност како што е онаа доилка, тврди дека открила некаква ѓаволска работа, тука ѓаволот никако не можел да замеша прсти. (стр. 14)
(21) Und er wiegte den Korb sachte <i>auf den Knien</i> , streichelte dem Säugling mit dem Finger über den Kopf und sagte von Zeit zu Zeit „duziduzi,“ was er für einen auf Kleinkinder zärtlich und beruhigend wirkenden Ausdruck hielt. (S. 9)	Тој нежно ја нишаше кошницата, со прстите го милуваше доенчето по глава и одвреме- навреме велеше „буци, буци“ сметајќи дека е тоа израз што за мали деца е особено нежен и смирувачки. (стр. 15)
(22) Er hatte den Korb wieder <i>auf die Knie</i> gestellt und hutschte ihn sachte. (S. 9)	Тој одново ја стави кошницата <i>на колена</i> и почна полека да ја лула. (стр. 16)
(23) Er wäre kein Mönch geworden, sondern ein normaler Bürger, ein rechtschaffener Handwerker vielleicht, hätte ein Weib genommen, ein warmes wollig und milchig duftendes Weib, und hätte mit ihr einen Sohn gezeugt und hutschte ihn nun hier <i>auf seinen eigenen Knien</i> , sein eigenes Kind, duziduziduzi... (S. 10)	Ако не станеше калуѓер, туку нормален граѓанин, можеби чесен занаетчија, ако си земеше жена, топла жена, која мириса на волна и млеко, и со неа имаше син кого што сега го лула <i>на колена</i> , свој син, буци, буци, буци... (стр. 16)
(24) Ein fremdes, kaltes Wesen lag <i>auf seinen Knien</i> , ein feindseliges Animal, und wenn er nicht ein so besonnener und von Gottesfurcht und rationaler Einsicht geleiteter Charakter gewesen wäre, so hätte er es in einem Anflug von Ekel wie eine Spinne von sich geschleudert. (S. 10)	<i>На неговите колена</i> лежеше туѓо, студено суштество, непријателско животно, а тој, да немаше толку трезвен карактер, раководен од стравот пред бога и рационално расудување, во тој налет на гадење, ќе го отфрлеше од себе како пајак.
(25) Mit einem Ruck stand Terrier auf und setzte den Korb <i>auf den Tisch</i> . (S. 10)	Терие стана наеднаш и ја стави кошницата <i>на масата</i> . (стр. 17)
(26) Er kannte ein Dutzend Ammen und Waisenhäuser im Quartier, aber das war ihm zu nah, zu dicht <i>auf der Haut</i> war ihm das, weiter weg mußte das Ding, so weit, daß man's nicht hörte, so weit, daß man's ihm nicht jede Stunde wieder vor die Türe stellen konnte, [...] (S. 11)	Тој познаваше многу доилки и сиропиталишта во својот кварт, но сите тие беа премногу близу, тука до него, а ова нешто требаше да се смести некаде подалеку, што подалеку, за да не му го слуша гласот и да не може секој час одново да му го остава пред врата, [...] (стр. 18)
(27) Er war zäh wie ein resistentes Bakterium und genügsam wie ein Zeck, der still <i>auf einem Baum</i> sitzt und von einem winzigen Blutströpfchen lebt, das er vor Jahren erbeutet hat. (S. 12)	Беше жилав како некоја резистентна бактерија и задоволен како крлеж кој мирно лежи <i>на дрво</i> и живее од некоја ситна капка крв која ја стекнал пред години. (стр. 20)

(28) Der Schrei nach seiner Geburt, der Schrei unter dem Schlachtisch hervor, mit dem er sich in Erinnerung und seine Mutter <i>aufs Schafott</i> gebracht hatte, war kein instinktiver Schrei nach Mitleid und Liebe gewesen. (S. 12)	Крикот по неговото раѓање, крикот под тезгата со кој тој се прероди себеси, а мајка си ја одведе на <i>ѓубилииште</i> , не претставуваше инстинктивно плачење со кое се бара сожалување и љубов. (стр. 20)
(29) Oder wie jener Zeck <i>auf dem Baum</i> , dem doch das Leben nichts anderes zu bieten hat als ein immerwährendes Überwintern. (S. 13)	Или, пак, како оној крлеж на <i>дрвојто</i> кому животот и нема ништо друго да му понуди освен вечно презимување. (стр. 21)
(30) Der einsame Zeck, der in sich versammelt <i>auf seinem Baume</i> hockt, blind, taub und stumm, und nur wittert, jahrelang wittert, meilenweit, das Blut vorüberwandernder Tiere, die er aus eigner Kraft niemals erreichen wird. (S. 13)	Осамениот крлеж кој склопчен во себе, седи на <i>своејто дрво</i> , слеп, глув и нем и душка и само душка, со години и на голема оддалеченост ја душка крвта на животните кои поминуваат и кои тој со сопствената сила никогаш не би можел да ги стигне. (стр. 21)
(31) Er könnte sich <i>auf den Boden</i> des Waldes fallen lassen, mit seinen sechs winzigen Beinchen ein paar Millimeter dahin und dorthin kriechen und sich unters Laub zum Sterben legen, es wäre nicht schade um ihn, weiß Gott nicht. (S. 13)	Би можел да падне на <i>земја</i> во шумата, со своите шест мали ноциња да пролази по неколку милиметри таму-вamu, да легне под лисјето и да умре, не би било штета за него, бог знае дека е така. (стр. 21)
(32) Sie mieden die Kiste, in der er lag, und rückten <i>auf ihren Schlafgestellen</i> enger zusammen, als wäre es kälter geworden im Zimmer. (S. 13)	Ја одбегнуваа постелата во која тој спиеше и се стискаа едни со други, како да им беше постудено во собата. (стр. 21)
(33) Sie häuften Lumpen und Decken und Stroh <i>auf sein Gesicht</i> und beschwerten das ganze mit Ziegeln. (S. 13)	Му ставија партали и покривки и слава <i>врз лицето</i> и врз сето тоа натрупаа цигли. (стр. 21)
(34) Das geschah erst an jenem Märztag, als er <i>auf dem Stapel</i> saß. (S. 14)	За првпат тоа случи оној мартовски ден кога седеше <i>врз камарата</i> . (стр. 23)
(35) Er trank diesen Duft, er ertrank darin, imprägnierte sich damit bis in die letzte innerste Pore, wurde selbst Holz, wie eine hölzerne Puppe, wie ein Pinocchio lag er <i>auf dem Holzstoß</i> , wie tot, bis er, nach langer Zeit, vielleicht nach einer halben Stunde erst, das Wort „Holz“ hervorwürgte. (S. 14)	Го пиеше тој мирис, се удави во него, се натопи со него до последната и најдлабока пора, самиот стана дрво, како дрвена кукла, како Пинокио, лежеше <i>врз дрвенајта камара</i> како мртовец, додека по долго време, можеби дури по половина час, не го исфрли зборот „дрво“. (стр. 23)

Во македонскиот јазик за германскиот предлог за место *AUF* се јавува еквивалентниот предлог *НА/ВРЗ*. Конески (2021) истакнува дека предлогот *врз* се употребува доста ретко покрај на – со пространствено значење („озгора на нешто“); човек врз човек, нога врз нога и сл. Исто и во изразот *врз основа на*

неишјо. Сп.: *Оги врз ѿсѿелииѿе на децаѿи* (Ј. Читкушев). Преносно: *ѿиеше циѿара врз циѿара* (Ј. Бошковски) (стр. 450).

Од анализата можеме да заклучиме дека предлогот *AUF* во најголем дел се преведува како *на*, во помал дел од примерите е преведен како *врз*, а во некои примери овој предлог се испушта (пример 21, 26 и 32).

4. Предлог за место *VOR*

Предлогот *VOR* се користи со датив и означува близина до личност/предмет за да се гледа лицето, предната или задната страна на личноста или предметот. Пример: *Беше ѿред мене во ред*. Кај примерот 40 во табелата (3) подолу, предлогот *VOR* освен како предлог за место има и друго значење, односно наведува причина за физичка или психичка состојба. Употребен со акузативен падежен однос на именката предлогот *VOR* се користи во близина или во правец што означува некое движење или насоченост (Гетц, 2015, стр. 1220).

Предлогот *VOR* се користи просторно, со дативен падежен однос на именката и одговара на прашањето „каде“ и означува мирување, односно на предната страна, од страната на личноста, нешто свртено кон гледачот или референтната точка (пример 36) или со акузатив на прашањето „накаде/кон каде“ движење, односно на предната страна, на страната на лицето свртено кон гледачот или референтната точка (пример 38). (Дуден, 2018, стр. 1088)

Табела (3): Предлог за место *VOR*

Германски јазик	Македонски јазик
(36) Einige Wochen später stand die Amme Jeanne Bussie mit einem Henkelkorb in der Hand <i>vor der Pforte</i> des Klosters von Saint-Merri und sagte dem öffnenden Pater Terrier, einem etwa fünfzigjährigen kahlköpfigen, leicht nach Essig riechenden Mönch „Da!“ und stellte den Henkelkorb auf die Schwelle. (S. 4)	Неколку недела подоцна доилката Жана Биси со кошница в рака застава <i>ѿред вратиѿиѿа</i> на манастирот Сен-Мери и на отецот Терие, кој ѿ отвори, еден педестгодишен ќелав монах кој мирисаше на оцет, му рече „Еве!“ спуштајќи ја кошницата на прагот. (стр. 9)
(37) Ich weiß nur eins: daß mich <i>vor diesem Säugling</i> graust, weil er nicht riecht, wie Kinder riechen sollen.“ (S. 7)	„Знам само дека ми се гади <i>ог ова гоенче</i> затоа што не мириса како што треба да мирисаат децата.“ (стр. 12)
(38) Er schwang die Linke hinter seinem Rücken hervor und hielt ihr drohend den gebogenen Zeigefinger wie ein Fragezeichen <i>vors Gesicht</i> . (S. 7)	Тој ја подигна левата рака која дотогаш ја држеше зад грб и и го впери <i>в лице</i> својот показалец искривен како прашалник. (стр. 12)

(39) Die zartesten Gefühle, die schmutzigsten Gedanken lagen bloß <i>vor dieser gierigen kleinen Nase</i> , die noch gar keine rechte Nase war, sondern nur ein Stups, ein sich ständig kräuselndes und blähendes und bebendes winziges löchriges Organ. (S. 10)	Неговите најнежни чувства, највалканите мисли беа изложени <i>ипред овој мал нос</i> кој дури и не беше вистински нос, туку само една бронка, еден мал дупчест орган кој постојано се шири, се дие и трепери. (стр. 17)
(40) Er schüttelte den Korb mit ausgestreckter Hand und schrie „Duziduzi,“ um das Kind zum Schweigen zu bringen, aber es brüllte nur noch lauter und wurde ganz blau im Gesicht und sah aus, als wolle es <i>vor Brüllen</i> zerplatzen. (S. 11)	Тој ја отфрли кошницата со испружена рака извикувајќи „Буци,буци“ и сакајќи со тоа да го смири детето, а тоа се дереше сè посилено, дури и помодре во лицето и се чинеше дека ќе пукне <i>од врескање</i> . (стр. 17)
(41) Aber ihr graute <i>vor diesem öffentlichen gemeinsamen Sterben</i> mit Hunderten von fremden Menschen. (S. 12)	Но таа имаше уплав <i>од такава јавна и заедничка умирачка</i> со стотици други туѓинци. (стр. 19)
(42) Sie ekelten sich vor ihm wie <i>vor einer dicken Spinne</i> , die man nicht mit eigener Hand zerquetschen will. (S. 13)	Се грозео од него како <i>од некој дебел ѓајак</i> што човек не може да го згмечи со рака. (стр. 22)

Предлогот *ПРЕД* во македонскиот јазик е спротивен на предлогот *ЗАД* и укажува на положба од оваа страна на предметот: *ипред враиџа, ипред кука, ипред црква*. Сп. уште: *не е за ипред човек, не излегувај ми ипред очи, сџаји ипред дирекџорџи*. (Конески, 2021, стр. 463) Во оваа анализа се забележува дека предлогот за место *VOR* во македонскиот јазик се преведува како *ипред* (пример 36 и 39), предлог *od* (примери 37, 40, 41 и 42) и во еден пример како *в/во*. (пример 38).

5. Предлог за место *HINTER*

Предлогот за место *HINTER* оди со падежот датив/мирување и се однесува на личноста/предметот што е позади гледачот или референтната точка (пример 43), а со акузатив/движење кон личноста/предметот што е позади гледачот или референтната точка (Гетц, 2015, стр. 563).

Според Дуден (2018), предлогот *HINTER* може да се користи со датив со прашањето „каде“ – на задната страна на: „зад куќата“ и со акузатив со прашањето „накаде“ – на задниот дел од, одн. *зад куќаџиџа*. Или пак со датив или акузатив – во зависност од одредени зборови, со значење *заосџанување зад неџиџо/некоџо*. Пример: „Мило ми е што го положив испитот“, односно „Мило ми е што испитот е позади/зад мене [со значење поминат/завршен].“ (стр. 513)

Табела (4): Предлог за место *HINTER*

Германски јазик	Македонски јазик
(43) Er schwang die Linke <i>hinter seinem Rücken</i> hervor und hielt ihr drohend den gebogenen Zeigefinger wie ein Fragezeichen vors Gesicht. (S. 7)	Тој ја подигна левата рака која дотогаш ја држеше <i>заг ѓрб</i> и ѝ го впери в лице својот показалец искривен како пражалник. (стр. 12)
(44) ... deutete er, ohne eine Sekunde zu suchen, auf eine Stelle <i>hinter dem Kaminbalken</i> , und siehe, da war es! (S. 16)	...а тој без да бара, ѝ го покажа местото <i>заг ѓредаџа на каминой</i> и да видиш, парите беа тука! (стр. 26)
(45) Ihm blieben nur die Narben der großen schwarzen Karbunkel <i>hinter den Ohren</i> , am Hals und an den Wangen, die ihn entstellten und noch häßlicher machten, als er ohnehin schon war. (S. 19)	Од големите црви приштеви му останаа само лузните <i>заг ушиите</i> , по вратот и образите кои го изобличија и тој стана уште погрд отколку што беше. (стр. 30)
(46) ... kostbarere Düfte von Moschustinktur gemischt mit dem Öl von Neroli und Tuberose, Joncquille, Jasmin oder Zimt, die abends wie ein schweres Band <i>hinter den Equipagen</i> her wehten. (S. 21)	...како и покомплексни, поскапоцени мириси од тинктура на мошус измешана со масло од неролија и амарилис, жолт нарцис, јасмин или цимет кои навечер, како некоја тешка нишка, се вееја <i>заг ѓридружбајта</i> . (стр. 33)

Во македонскиот јазик предлогот *ЗАД* се среќава скоро исклучиво со своето пространствено значење – дека еден предмет се наоѓа од онаа страна на друг предмет: *заг врајта*, *заг кука*, *заг рид*, *заг море*. Со временско значење се користи во овие состави: *заг Божик*, *заг Прочка* и сл. Во овој труд, германскиот предлог *HINTER* во сите примери го има како преводен еквивалент македонскиот предлог *заг* (Конески, 2021, стр. 452).

6. Заклучок

Во овој труд направивме детална анализа на предлозите за место: *an*, *auf*, *vor* и *hinter* во германскиот јазик во делото „Парфем“ од авторот Патрик Зискинд и нивните еквивалентни предлози во преводот на македонски јазик. Предлозите за место ги анализиравме според нивната семантичка функција. Од нашиот анализиран труд може да се заклучи дека најмногу застапен предлог во германскиот јазик е предлогот *auf* (на, врз). Овој предлог во германскиот јазик се користи со падежите акузатив (движење), односно кога имаме просторно значење и со датив (мирување) кога се означува просторот одозгора. Во македонскиот јазик како еквивалент на предлогот *auf* најчесто се јавуваат предлозите *на* и *врз*. Предлогот *an* (*на*) се јавува како втор најчесто употребуван предлог во германскиот јазик. Овој предлог според собраните податоци од анализираните граматика се употребува во контакт со предмет или површина,

многу блиску до некого или нешто. Каков негов еквивалент на македонски јазик според анализата се јавува предлогот *на*, а поретко и предлогот *покрај*. За разлика од предлогот *an*, предлогот *vor* (*прег*) во германскиот јазик се користи на предната страна на личност/предмет и овој предлог е поретко застапен во примерите. На македонски јазик најчесто се јавува како предлогот *прег* или *од*. Според анализата, предлогот *hinter* (*заг*) се јавува со најмал број на потврди, односно се користи само со ограничено значење, позади некоја личност/предмет и сл. Во македонскиот јазик постои еквивалент со исто значење – *заг*. Од оваа анализа може да се заклучи дека предлогот *auf* бележи најмногу појавувања и потврди и во оригиналното дело и во преводот на македонски јазик.

Користена литература

а) На кирилица

- [1] Гркова, М. (2020). Морфологија на современиот македонски јазик [Електронски извор], (рецензирана скрипта). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.
- [2] Зискинд, П. (2018). Парфем, Скопје: Издавачки центар ТРИ.
- [3] Конески, Б. (2021). Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

б) На латиница

- [1] Götz, D., Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache (2015). Langenscheidt, München/Wien.
- [2] Duden (2009). Die Grammatik, 8. Auflage, von der Dudenredaktion, Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- [3] Duden (2018). Das Bedeutungswörterbuch, 5. Auflage, von der Dudenredaktion, Berlin: Dudenverlag.
- [4] Helbig, G., Buscha, J. (1996). Deutsche Grammatik, ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Langenscheidt, Berlin.
- [5] Süskind, P. (1985). Das Parfüm, Zürich: Diogenes Verlag

Книжевносѣ̄ / Literature

**SHAKESPEARE'S SHYLOCK: AN AVARICIOUS VILLAIN,
A VICTIM, OR A COMPLEX FUSION OF BOTH****Krste Iliev¹, Natalija Pop Zarieva², Dragan Donev³**¹Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
krste.iliev@ugd.edu.mk²Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
natalija.popzarieva@ugd.edu.mk³Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
dragan.donev@ugd.edu.mk

Abstract: This paper aims to explore the evolving critical perspectives on Shylock, a character from W. Shakespeare's play "*The Merchant of Venice*", assessing whether he embodies the traits of an avaricious villain, a sympathetic victim, or a complex amalgamation of both. It includes a personal evaluation of Shylock's multifaceted character, drawing upon biblical passages that illuminate the sin of avarice, as well as insights from ancient and medieval sources such as Plutarch, Gregory of Nyssa, Evagrius, Dante Alighieri, and Renaissance thinkers like Martin Luther, Pierre de La Primaudaye, and Thomas Wilson. Beyond examining Shylock's avaricious nature, the paper also investigates whether his character trajectory aligns with de La Primaudaye's contemporary portrayal of an individual who begins as avaricious and subsequently becomes consumed by anger and revenge.

Key words: *avarice/pride, hatred, anger, revenge, downfall*

Introduction

Shylock's avarice, hate, anger and thirst for revenge has been acknowledged by a number of critics. H. N. Hudson who in "*The Merchant of Venice from Shakespeare: His Life, Art, and Characters*", names avarice among the things that stimulate his enmity: "Thus his religion, his patriotism, his avarice, his affection, all concur to stimulate his enmity; and his personal hate thus reinforced overcomes for once his greed, and he grows generous in the prosecution of his aim. The only reason he will vouchsafe for taking the pound of flesh is, 'if it will feed nothing else, it will feed my revenge,'" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.98) and also by Hudson "As avarice was the passion in which he mainly lived, the Christian virtues that thwarted this naturally seemed to him the greatest of wrongs" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.96). Elmer Edgar Stoll in "Shylock" from *Shakespeare Studies: Historical and Comparative in Method*, stresses the fact that Shylock is a "sordid miser" (as cited in

Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice, p.136), or in other word a greedy person. Other critics who view Shylock as avaricious include: W. H. Auden "When we learn that Jessica has spent fourscore ducats of her father's money in an evening and bought a monkey with her mother's ring, we cannot take this as a comic punishment for Shylock's sin of avarice" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.183); Charles Gildon: "The Character of the Jew is very well distinguish'd by Avarice, Malice implacable Revenge &c. But the Incidents that necessarily shew these Qualities are so very Romantic, so vastly out of Nature, that our Reason, our Understanding is everywhere shock'd; which abates extremely of the Pleasure the Pen of Shakespear might give us" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p. 47); August Wilhelm Schlegel: "The desire to avenge the wrongs and indignities heaped upon his nation is, after avarice, his strongest spring of action" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p. 54); Hermann Ulrici: "During these long years of ignominy, their firm endurance and strict adherence to their national religion, morals and law, had been degraded into conceit and stiff-neckedness—their acute intellect into subtlety and finesse, the inspired view of the prophet into superstition, the love of their inheritance (which in so far as it was united with devotion to the land which God had given them, was praiseworthy,) was corrupted into a sordid and loathsome avarice, and the sense of superiority which their separation from all other nations and kindred had engendered, had sunk into bitter and contemptuous hate, and, wherever possible, into unfeeling and cruel revenge of their persecutors," (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.70); Heinrich Heine "Possibly Shakespeare thought it would please the public were he to represent a greedy were-wolf, a dread mythical creature thirsting for blood, thereby losing his daughter and his ducats, besides exciting general ridicule" (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p. 66); A.D. Nuttall states: "The Jew is wicked, unhappy, usurious, greedy, vengeful"(p.192); Georg Brandes "Avaricious though he be, money is nothing to him in comparison with revenge," (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.117) and "His hatred of Antonio is far more intense than his love for his jewels; and it is this passionate hatred, not avarice, that makes him the monster he becomes"(as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, p.117)

Some of the critics however, such as L.A. Fiedler and Georg Brandes, point out Shylock's redeeming qualities. For example, L.A. Fiedler (as cited in *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*, 2008) writes:

It took three generations of nineteenth-century romantic actors to make the Jew seem sympathetic as well as central, so that the poet Heine, sitting in the audience, could feel free to weep at his discomfiture. The final and irrevocable redemption of Shylock, however, was the inadvertent achievement of the greatest anti-Semite of all time, who did not appear until

the twentieth century was almost three decades old. Since Hitler's "final solution" to the terror which cues the uneasy laughter of *The Merchant of Venice*, it has seemed immoral to question the process by which Shylock has been converted from a false-nosed, red-wigged monster (his hair the color of Judas's), half spook and half clown, into a sympathetic victim.

("The Jew As Stranger; or 'These Be the Christian Husbands,'" from *The Stranger in Shakespeare*, p.186)

Georg Brandes (as cited in Bloom's *Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*. 2008) is of similar opinion: "The central figure of the play, however, in the eyes of modern readers and spectators, is of course Shylock, though there can be no doubt that he appeared to Shakespeare's contemporaries a comic personage, and, since he makes his final exit before the last act, by no means the protagonist. In the humaner view of a later age, Shylock appears as a half-pathetic creation, a scapegoat, a victim; to the Elizabethan public, with his rapacity and his miserliness, his usury and his eagerness to dig for another the pit into which he himself falls, he seemed, not terrible, but ludicrous. (p.114)

Shylock the Avaricious Villain

Shylock's behaviour in many ways dovetails with the depictions of usurer's behaviour described in the Bible, but also by ancient, medieval and renaissance scholars and books. One gets an insight into the avaricious nature of the Jewish usurer, Shylock, from his talk with Antonio, his lender. Shylock is extremely angry and envious at the fact that Antonio lends money without interest. In that way, Antonio hurts the avaricious nature of Shylock, because the latter due to pure economic reasons, would have likewise to lower his interest rates if he would like to have clients and be competitive on the market. This means that he would make lower profits. For Shylock, this is an anathema and so he expresses his anger and hatred towards Antonio:

I hate him for he is a Christian,
But more for that in low simplicity
He lends out money gratis and brings down
The rate of usance here with us in Venice.
.....
Cursed be my tribe,
I If I forgive him! (Act I, Scene 3, lines 363-73)

Shylock's hatred is so huge that he would lend the money, three thousand ducats to Antonio without interest, albeit on one condition sealed as a bond at a notary. The bond stipulates that if Antonio doesn't return the money in three months, that Shylock

would cut a piece of a pound of flesh from “what part of your body pleaseth me” (Act I, Scene 3, 479). It seems that Shylock’s intention is to punish or even murder Antonio, to exact revenge and to teach him a lesson, in case Antonio remains alive. If Antonio forfeits his bond, in the future, out of fear he would stay clear of Shylock occupation. If Antonio dies, Shylock would get rid of his direct competition.

Shylock’s God is not God from the New Testament as he is a Jew, but rather money. A passage in the Bible states: “No man can serve two masters: for either he will hate the one, and love the other; or else he will hold to the one, and despise the other. Ye cannot serve God and mammon” (New King James Version, 1996, Matthew 6:24). Shylock serves only mammon, i.e., money, and by demanding a pound of flesh he is abiding to the Old Testament/ Tanakh saying: “Breach for breach, eye for eye, tooth for tooth: as he hath caused a blemish in a man, so shall it be done to him again” (New King James Version, 1996, Lev. 24:40). One possible reason for this is that Shylock feels that his flow of money and by extension his survival and above all well-being and the survival and well-being of his daughter, his flash and body, is threatened by Antonio. In Act IV, Scene 1, Shylock says: “You take my life/When you do take the means whereby I live” (lines 373-374). Shylock’s apparent reasoning is that, since Antonio with his actions is endangering his flesh and body, i.e., himself and Jessica his daughter, then by abiding to the Old Testament rule, he would also demand flesh for flesh.

As Pierre de La Primaudaye has stated, the order of occurrence of sins is pride, and by extension general avarice which according to Thomas Aquinas (*Summa Theologica*, 1981) is the same as pride, then followed by anger and revenge “Now as pride breedeth arrogancie, so en|uy, ill will, anger, rancour, and desire of reuenge, doe follow and accompany it” (1618, p.510). Shylock is among the characters in Shakespeare that also follows this pattern. After he has fallen into the trap of pride/avarice and anger it is expected that he will continue with revenge: “Salarino. Why, I am sure, if he forfeit, thou wilt not take/his flesh: what’s that good for? / Shylock. To bait fish withal: if it will feed nothing else, /it will feed my revenge. (Act III, Scene 1, line 46-49) Again, Shylock justifies his urge for revenge relying on the Old Testament. His reasoning is that if a Christian wronged by a Jew seeks revenge, why that shouldn’t be the case when the roles are reversed:

If a Jew wrong a Christian, /what is his humility? Revenge. If a Christian/ wrong a Jew, what should his sufferance be by/Christian example? Why, revenge. The villany you/teach me, I will execute, and it shall go hard but I/ will better the instruction. (Act III, Scene 1, lines 62-66)

In addition to being proud/avaricious, angry and revengeful, Shylock is a miser. Dante Alighieri in his Divine Comedy places those who have committed the sin of greed in the Fourth circle of Hell. Among them are misers, hoarders and spendthrifts. Shylock is a miser, because although he is described as a rich person, he is starving his

poor servant Launcelot to the point where his ribs are visible prompting his servant to want to run away and find a new master:

I am famished in
his service; you may tell every finger I have with
my ribs. Father, I am glad you are come: give me
your present to one Master Bassanio, who, indeed,
gives rare new liveries: if I serve not him, I
will run as far as God has any ground.

(Act II, Scene 2, lines 103- 106)

That usurers and men of miserly nature would let the whole world perish of hunger and thirst is attested by Martin Luther as cited by Marx:

Therefore, is there, on this earth, no greater enemy of man (after the devil) than a gripemoney, and usurer, for he wants to be God over all men. Turks, soldiers, and tyrants are also bad men, yet must they let the people live, and confess that they are bad, and enemies, and do, nay, must, now and then show pity to some. But a usurer and money-glutton, such a one would have the whole world perish of hunger and thirst, misery and want, so far as in him lies, so that he may have all to himself, and every one may receive from him as from a God, and be his serf for ever. To wear fine cloaks, golden chains, rings, to wipe his mouth, to be deemed and taken for a worthy, pious man Usury is a great huge monster, like a werewolf, who lays waste all, more than any Cacus, Gerion or Antus. And yet decks himself out, and would be thought pious, so that people may not see where the oxen have gone, that he drags backwards into his den. (Marx, 1887, p.428-29)

One can see from Luther's passage that usurers and greedy people want to present themselves as pious men. Shylock also wants to be seen as a pious man. In his conversation with Antonio, in order to justify his practice of usury, he cites a story from the Old Testament about Laban and Jacob's cunning action to justify charging interest, arguing that just as Jacob cleverly increased his flock using Laban's resources, he too is entitled to profit from his dealings. Antonio, however, doesn't agree dismissing Shylock's Biblical story by stating that "The devil can cite Scripture for his purpose" (Act I, Scene 3, line 107).

Shylock's daughter, like Lancelot, also doesn't like her father's avaricious and miserly nature. Jessica lives with her father, but in her opinion their home represents "hell" (Act II, Scene 3, line 2). She says to their servant Launcelot: "I am sorry thou wilt leave my father so: Our house is hell, and thou, a merry devil, Didst rob it of some taste of tediousness" (Act II, Scene 3, lines 1-3). Since Jessica's house is hell for her, as a result of lack of love, she decides to elope with a Christian and a friend

of Antonio, Lorenzo. Jessica says: "Farewell; and if my fortune be not crost, /I have a father, you a daughter, lost" (Act II, Scene 5, lines 57-58).

That Shylock cares more about his ducats than about his daughter is attested in Act II, Scene 8. Although the passage, Solanio's account on what Shylock uttered, contains the phrase "My daughter! O my ducats! O my daughter" (line 15), which gives the false impression that he cares more about his daughter than about his ducats, they pale when compared to the phrases that follow. Here, Shylock puts the entire emphasis on his ducats and on devising ways how to get them back. That is by finding his thief, his daughter.

A sealed bag, two sealed bags of ducats, Of double ducats, stolen from me by my daughter! And jewels, two stones, two rich and precious stones, Stolen by my daughter! Justice! find the girl; She hath the stones upon her, and the ducats. (Act II, Scene 8, lines 18-23)

In her escape, Jessica also takes a casket from her home, a considerable sum of ducats as well as a turquoise ring, a present to Shylock from his late wife Leah. When Shylock hears about his daughter's flight he expresses his opinion that he loves more his riches than his daughter and that he prefers his riches even at the cost of seeing his daughter dead in a coffin: "I would my daughter were dead at my foot, and the jewels in her ear! Would she were hearsed at my foot, and the ducats in/ her coffin! (Act III, Scene 1, lines 87-90) This act of Shylock, according to Dante's definition of sin with regard to love, is both an act of perverted love (in this case love of money placed above of love of his daughter) or pride and an act of excessive love (too much emphasis on money as contrasted to care about his daughter) or avarice.

With regard to the tense relationship between an avaricious man and misers and their offspring and food, Newhauser cites Gregory of Nissa, who in his *Contra Usarius Oratio*, states the example of a usurer's behaviour: "Constrained by the passion, he was also miserly with his own expenditures [...] not setting the table with enough, never changing his clothes except out of necessity, not granting his children the bare minimum for carrying on life" (Newhauser, 2000, p.31).

The relationship between a wealthy and a miserly man, in this case Shylock and a son, or in this case his daughter Jessica, squandering his money by exchanging the stolen ring for a monkey, is vividly depicted by Plutarch in his essay "On the Love of Wealth" (*Moralia*, 2013). It is apposite to mention that squandering money, or being spendthrift is also a characteristic of avarice. Plutarch writes:

For having been taught to look up to nothing but wealth and to live for nothing but great possessions, they consider that their fathers' lives stand in the way of their own, and conceive that time steals from them whatever it adds to their fathers; years. Hence even when the father is still alive the son behind his back finds one way or another to steal some pleasure from the money and spends it as if he had no interest in it, giving it to friends and lavishing it on his appetites. (2013, p. 2593)

Dante Alighieri, in his *Divine Comedy*, also talks about a conflict between a miser like Shylock and a spendthrift like Jessica. Dante describes what happens in the Fourth Circle of Hell:

Here, too, I saw a nation of lost souls,
far more than were above: they strained their chests
against enormous weights, and with mad howls
rolled them at one another. Then in haste
they rolled them back, one party shouting out:
“Why do you hoard?” and the other: “Why do you waste?”
(*Inferno*, Canto VII, lines 25-30)

Shylock's avarice and the estrangement it caused to his daughter with regard to her flight and subsequent loss, can be compared to the Myth of Midas as written by Nathaniel Hawthorne in *A Wonder-Book for Girls and Boys* (1852). Namely after Midas saves Silenus, God Bacchus, out of gratitude, tells Midas that he will fulfil one wish for his service. Midas chooses that whatever he touches would be turned into gold. Bacchus grants Midas his wish. However, Midas's daughter comes to see him in order to seek comfort because the roses that Midas has touched have turned into gold. In order to comfort his daughter, Midas touched her and turned her also into gold. Both in the cases of Shylock and in the case of Midas, avarice and obsession with money leads to the loss of one's child.

Shylock also envies Antonio, and rejoices at his misfortunes. When he learns that one of Antonio's ships is wrecked, he rejoices, supposedly because he will get his revenge:

Tubal. Yes, other men have ill luck too: Antonio, as I
heard in Genoa,—
Shylock. What, what, what? ill luck, ill luck?
Tubal. Hath an argosy cast away, coming from Tripolis.
Shylock. I thank God, I thank God. Is't true, is't true?
Tubal. I spoke with some of the sailors that escaped the wreck.
Shylock. I thank thee, good Tubal: good news, good news!
ha, ha! where? in Genoa?

(Act III, Scene I, lines 97-104)

Murder is one of the characteristics of avarice according to *Ancrene Wisse*. Shylock's rejoices at the fact that he will get revenge, and his intention is not to cut pound of flesh that one can live without, but the very spring of Antonio's essence, his heart, an act of murder: “Go, Tubal, fee/me an officer; bespeak him a fortnight before. I/will have the heart of him, if he forfeit; for, were/he out of Venice, I can make what merchandise I/will” (Act III, Scene 1, lines 124-127).

Shylock is resolved to exact his revenge even though he is offered double the sum by Bassanio, “Bassanio. For thy three thousand ducats here is six. /Shylock. What judgment shall I dread, doing/Were in six parts and every part a ducat, / I

would not draw them; I would have my bond “(Act IV, Scene 1, lines 85-88) and is offered even triple the sum by Portia: “Portia. Shylock, there’s thrice thy money offer’d thee.” (Act IV, Scene 1, line 224).

Shylock is insensible to mercy, which is another characteristic of the sin of avarice. Mercy is regarded as the contrary virtue of avarice and the quality that heals it. Chaucer, in the “Parson Tale”, names mercy as the remedial virtue:

Now shul ye understonde that the relevinge of avarice is misericorde and pitee, largely taken. And men mighten axe why that misericorde and pitee is relevinge of avarice. Certes, the avaricious man sheweth no pitee ne misericorde to the nedeful man, for he deliteth him in the kepinge of his tresor, and nat in the rescowinge ne relevinge of his evene Cristene.

(Mann, 2005, 757, 804-805)

The Duke openly asks Shylock: “How shalt thou hope for mercy, rendering none?” (Act IV, Scene 1, line 89). Shylock’s insensibility to mercy, forces Portia disguised as a lawyer named Balthazar, to deliver her speech on the quality of mercy. However, despite the speech, Shylock is adamant to fulfil his contract.

The perilous relationship between Shylock, the money-lender and Antonio, the debtor fits the description that Plutarch provides in an essay from *Moralia*, “That we Ought Not to Borrow”, Plutarch writes:

For debtors are slaves to all the men who ruin them, or rather not to them either (for what would be so terrible in that?), but to outrageous, barbarous, and savage slaves, like those who Plato says stand in Hades as fiery avengers and executioners over those who have been impious in life. For these money-lenders make the market-place a place of the damned for the wretched debtors; like vultures they devour and flay them, “entering into their entrails.”

(2013, p. 3081-82)

Although Plutarch used a metaphor to depict the actions of money-lenders toward debtors, i.e., “entering into their entrails,” Thomas Wilson in his “A Discourse Upon Usury” (1572) depicts a situation that is even more similar to the one described in *The Merchant of Venice*: “Septimus Florens reporteth if one man were a debtour to many, hys body was geeven unto them, to bee equally cut in peces, and whereas hee had not to paye in his purse, hys quartered body should paye for all.” (1925, p. 340)

In Act IV, Scene 1, as Shylock is about to cut his pound of flesh and exact his revenge, Shakespeare introduces a reversal in the action. Namely Portia, disguised as Balthasar, finds a fault in the bond. Unable to abide to the bond, Shylock, as he as an outsider, has attempted murder and has previously refused triple the sum, is stripped of his property and converted to Christianity in order to avoid being sentenced to death by the Duke. Shylock ends the play as a saddened and despondent man. In

Act IV, Scene 1, Shylock says: "Nay, take my life and all;" (line 390) and in his last speech "I pray you, give me leave to go from hence;/I am not well: send the deed after me, /And I will sign it" (Act IV, Scene 1,412-416). The link between avarice, wrath and sadness is attested by Evagrius, as cited by Newhauser: "The houses of the avaricious will be filled with the beasts of wrath, and the birds of sadness will rest in them" (2000, p.55).

Concluding remarks

The character of Shylock in *The Merchant of Venice* is undeniably complex. While some critics argue for a sympathetic interpretation of Shylock, noting moments that highlight his human vulnerabilities—such as his poignant reflection on the Rialto, where he laments being spat upon and asserts, "For sufferance is the badge of all our tribe" (Act I, Scene 3, line 120) —this paper ultimately aligns with the prevailing critical perspective that portrays Shylock as primarily avaricious and vengeful. Shylock's intense focus on his wealth and his relentless pursuit of revenge overshadow his more redeeming qualities. His character largely embodies the archetype of the greedy and proud usurer, whose single-minded obsession with his money and desire for retribution leads to his downfall. This characterization aligns with the description of the vengeful individual as outlined by Francis Bacon in his essay "On Revenge" (Essays 1994), where he compares vindictive people to witches whose malevolent actions ultimately result in their own misfortune. Thus, while Shylock does exhibit traits that can evoke sympathy, his overall portrayal as a figure driven by greed and vengeance profoundly shapes his tragic fate.

References:

- [1] Aquinas, T. (1981). *Summa Theologica*. Christian Classics.
- [2] Retrieved from <https://www.ccel.org/ccel/a/aquinas/summa/cache/summa.pdf>
- [3] Bacon, F. (1994). *Essays*. London: Orion Publishing Group.
- [4] Bloom, H., Heims, N. (2008). *Bloom's Shakespeare through the Ages: The Merchant of Venice*. New York: Infobase Publishing.
- [5] Chaucer, G. (2011). *The Canterbury Tales*. London: Harper Press.
- [6] La Primaudaye, P. de (1618) *The French academie London*: Printed [by John Legat] for Thomas Adams.
- [7] Retrieved from <http://name.umdl.umich.edu/A05105.0001.001>
- [8] Life application Study Bible. (1996). *New King James Version*. Tyndale House Publishers.
- [9] Marx, K. (1887). *Capital*, Volume 1, Chapter 24, Footnote 20. Translated by Samuel Moore and Edward Aveling. Edited by Frederick Engels. Marxists Internet Archive. 1887, p. 428-29.
- [10] Newhauser, R. (2000). *The Early History of Greed: The Sin of Avarice in Early Medieval Thought and Literature*. Cambridge University Press
- [11] Plutarch (2013). *The complete works of Plutarch*. Delphi Classics.
- [12] Sayers, D., (1949). *The Comedy Of Dante Alighieri*. Penguin Classics.

- [13] Shakespeare, W. (1994). *The Complete Works of William Shakespeare*. Barnes & Noble, Inc.
- [14] Spenser, E. (2006). *The Faerie Queen*. Indianapolis: Hackett Publishing Company
- [15] Wilson, T (1925). *A Discourse Upon Usury*. Harcourt, Brace & Company.

ЕРЕБ (EREVOS) ВО ЖИВОТОТ НА МЛАДИТЕ КАКО РЕЗУЛТАТ НА МАНИПУЛАЦИЈАТА СО ВЕШТАЧКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА. ОСВРТ: *ЕРЕБ* ОД У. ПОЗНАНСКИ

Симона Монавчева

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Северна Македонија
simona.monavceva@gmail.com

Апстракт: *Предмет* на овој труд е давање осврт на романот *Ереб* од Урсула Познански во контекст на хоризонтот на дејството на модерните технологии врз младата популација. *Целта* на овој труд е да се презентираат резултатите од проучувањето на различните дефиниции дадени од истражувачите во врска со вештачката интелигенција и определувањето на нејзиното влијание врз животот на младите во избраното дело. Од *методолошки аспекти* треба да се истакне дека компаративниот пристап при анализа на дефинициите и херменевтичката анализа на обработуваното дело, а посебно на интертекстот и хипертекстот во истото, се главните методи кои се користени во ова истражување. *Резултатите* од истражувањето на *Ереб* ја потврдија условеноста на користењето на социјални медиуми и технологија во креирање на социјални контакти и поведенија.

Клучни зборови: *вештачка интелигенција, мoк, (дигитална) манипулација, генерација 3*

EREVOS IN THE LIVES OF YOUNG PEOPLE AS A RESULT OF MANIPULATION WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Simona Monavceva

The Ss. Cyril and Methodius University in Skopje
simona.monavceva@gmail.com

Abstract: This paper aims to review the novel *Ereb* by Ursula Poznanski in the context of the impact of modern technologies on the young population. The purpose of this paper is to present the results of a study on the various definitions provided by researchers regarding artificial intelligence and to determine its impact on the lives of young people in the selected work.

From a methodological point of view, it should be noted that the comparative approach in the analysis of definitions and the hermeneutic analysis of the processed work, especially the intertext and hypertext within it, are the main methods used in this research. The results of *Ereb's* research confirmed the influence of using social media and technology on the creation of social contacts and behaviors.

Keywords: *artificial intelligence, power, (digital) manipulation, Generation Z*

ВОВЕД

Современите технологии делуваат врз сите сфери во општественото делување, дури и во оние кои во прв момент не изгледаат дека имаат многу заеднички точки. Тие имаат сеопфатно влијание и пенетрираат низ социјалните улоги и генерации, а за научниците е голем предизвик да ги следат и ако бидат во можност да ги предвидат последиците од тоа влијание.

Почетокот на масовната употреба на вештачката интелигенција (понатаму во текстот: ВИ) е момент кога истата станува акселератор на општествените промени на повеќе нивоа како меѓусебни односи, етика и морал, кршење на табуа и глобализација на еден ист „вештачки“ менталитет. Ваквите тектонски поместувања на ставовите, сфаќањата и делувањата на индивидуите и групите резултираат со интерес на писателите за оваа општествена појава. Така Урсула Познански, во 2010 година го пишува романот „Ереб“ (оригинален наслов: „Erebos“) за книжевно да ја испита рецепцијата на вештачката интелигенција и нејзината употреба во навидум безопасните компјутерски игри. За романот таа ја добива Германската награда за литература за млади (Deutscher Jugendliteraturpreis) и наградата од читателите (Jugendjury) во 2011 година.

Во овој труд ќе бидат истражени и претставени ставовите на научниците во врска со влијанието на вештачката интелигенција врз животот на младите и ќе биде даден осврт на делото во хоризонтот на педагошко-психолошката импликација врз младите. Воочувањето на разликите во дефинициите е важно бидејќи ова е ново поле, кое секојдневно добива повеќе на важност поради исклучителната брзина со која се развива и навлегува во секојдневието.

ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Овој труд има за цел анализирање на дефинициите за моќта и манипулацијата на вештачката интелигенција врз основа на романот *Ереб* од Урсула Познански, како и давање осврт на делото во хоризонтот на дејството на модерните технологии врз младата популација. Во трудот, како основа за компаративна анализа ќе бидат презентирани различните теориски стојалишта за повеќе прашања и одговорот на тие прашања ќе биде од помош за тврдењето за моќта и влијанието на манипулацијата на ВИ врз животот на младите, како и свесноста за сопствените постапки.

ИСТРАЖУВАЧКИ ДИЗАЈН

Ова научно истражување е дескриптивно, квалитативно и има задача да ги опише појавите и целосно да се запознае со нив и да ги опише нивните карактеристики. Истражувањето е во интерес на науката за КДМ, но и во интерес на технолошките науки кои се заинтересирани за позитивното влијание

на технологијата врз општеството. Истражувањето ќе биде од квалитативен вид со анализа на дадените дефиниции од разни релевантни извори и дескрипција на постоечките теории со дадената тема.

ПОИМНО-ТЕОРИСКА ОСНОВА НА ТРУДОТ

Кон поимније

Моќ. Основна дефиниција за моќ е дадена во *Лексиконот за поимлика и поимствено* од издавачката кука Дуден и гласи:

Моќта значи способност да се спроведе сопствената волја дури и противоположно на другите. М. се користи во сите области од животот на човеот...2. М. настанува преку индивидуалните психолошки и физички квалитети на поединечните живи суштества (како што се возрастта, физичката сила, менталните способности, магични квалитети)...3. Атрибуциите на моќта, како што се супериорност и пореденост, лидерство и послушност, пресметка и авторитет, доверба, казна, сила, можност, како и самата моќ, да се објаснат со жрпната динамика и процесот на формирање волја на социјална жрпа (Duden, pp. 243–244).

Манипулација. Зборот манипулација има потекло од францускиот јазик: *manipuler*.

Влијание врз нешто, особено насочување на формирањето мислења и поимнички одлуки преку техники кои не го прават лицето со кое се манипулира свесно дека застанува контролирано мислење или донесува одлука... се користи онаму каде што саканата цел не може да се постигне преку едноставна координација... можно е само кога има празнини во информациите или каде што нема доволно методи за спречување... Средствата за манипулација се движат од поимничка реторика, пропаганда и агитација до целно илустрирање информации, тактичко преговарање, зголемена употреба на масовни медиуми итн. на насочени измамнички маневри. (ibid, p. 245).

Дигитална манипулација. Марсело Јенка (2023) ја дефинира дигиталната манипулација како симбиоза од четири нешта (Види прилог бр. 4).

И со овој преглед ја потврдува горенаведената дефиниција за манипулација од Дуден, со единствената разлика во користеното средство за постигање манипулација: интернетот, социјалните мрежи, мрежното играње на компјутерски игри.

Генерација 3: Генерацијата 3 е првата вистинска *дигитална native генерација*: Милениумците претходно беа прва генерација поврзана со дигитализација, но за разлика од генерацијата 3 тие растеа со технологијата од рана адолесценција.

Сепак, генерацијата 3 е првата вистинска генерација поврзана со

технолоџијата од раѓање ...и не се секава на времето без интернет или времето пред социјалните мрежи. Таа константна поврзаност овозможува генерацијата Z да консумира информации побрзо од која било генерација досега (Lanier, 2017).

Има различни теориски стојалишта во однос на полезноста на ВИ врз младите. Постојат многу стравови за намалување на интелигенцијата како последица на прекумерно користење на ВИ за секојдневни задачи. Веќе постојат истражувања за прифаќањето и разбирањето на ВИ кај младите. *Ренди Вилијамс (Randi Williams), Хае Вон Парк (Hae Won Park) и Синџија Бреазеал (Cynthia Breazeal)* разработија нова платформа за ВИ, наречена *PopBots* за претшколски деца, кои преку тренинг ги учат трите концепти на ВИ. Заклучено беше дека помладите деца ги гледаат роботите како играчки. А повозрасните ги поимаат како луѓе (Williams, Park a.o., 2019). *Белфем (Belraeme)* исто така го истражува влијанието на роботите врз образованието, кој го истакнува предизвикот во воспитната улога на социјалните работи, кои пред сè треба да покажат разбирање и трпение за напредокот и сфаќањето на учениците (Belraeme, 2018).

Други автори кои се занимаваат со дигитализацијата на образованието се *Браун и Хауард-математика (Brown & Howard, 2014), Шаоми – природни науки (Shiomi et al., 2015)), Сонг – учење на вештини пр.музика (Song et al., 2021), Деублин – учење на странски и втор странски јазик (Deublein et al., 2018; Vogt et al., 2019), Де Кортие и Хаскинс – тренинг за социјални вештини (De Korte et al., 2020; Huskens et al., 2013).* За тоа повеќе може да се види во трудот на Сонг Х. (Song H., et al., 1041–1059).

На нашите простори оваа проблематика е истражувана од *Анис Сефиданис*, кој со помош на суперкомпјутер минатата година го создаде првиот ВИ-роман во Македонија. Тој самиот, во интервјуте за DW, вели дека *за ваквата книжевност сè уште не постои класификација и дека е хибридна форма на литературно дело.* Романот е насловен „Охридски преданија за иднината“ (Арсеновска-Зафирова, 2023). Позитивното влијание на суперкомпјутерот (односно ВИ) е евидентно преку проектот *Виртуелниот Прличев*, со кој не се врши само едноставно дигитално зачувување на делото на Глигор Прличев туку и се дава нов пристап во пренесувањето на културното наследство преку дијалогска форма на суперкомпјутерот со минувачот, односно интеракција на роботот со човекот на улица во Охрид.

Алгоритми на оптимизација на процеси со цел персонализација

Пчелен алгоритам

ABC algorithm (artificial bee colony) или т.н. „пчелен алгоритам“ е меѓуроботска координација преку биолошко инспирирани стравежи. Тој е револуционерен пристап пронајден од страна на *Карабоџа Дервиш* во 2005

година. (Karaboga, 2012)

Пчелен алгоритам е пристапот кој авторот го има употребено во играта *Ереб* за собирање информации за соучениците по принцип на пчелите, кои кога ќе посетат едно место, собираат информации за истото и му ги пренесуваат на другите пчели. Со тоа се добива процес на оптимизација, со која „Големиот брат“, односно „матичата“ ги има сите информации во оптимално време. Во романот е користена модификација на пчелниот алгоритам наречена XOR, која според *Мусџафа Сервеџи Киран* и *Месуџи Гундуз* се користи за бинарна оптимизација, односно обука на невронска мрежа (Kiran M.S. & Gündüz M., 2013).

Во самото дело се врши тренинг и оптимизација на чекорите на играчите, кои играат не само во играта туку и во животот и преку одредените задачи или мини задачи/дел-задачи стануваат дел од *невронската мрежа* за надминување на проблемот. проблемот е сопственикот на врвна корпорација за игри и иститот треба да биде надминат преку убиство организирано од играчите преку т.н. *обука на невронска мрежа*. Играчите за тоа не се свесни до самиот крај. Тука е манипулацијата на играта.

Персонализацијата во играта оди до тој степен, што без авторизација, односно без дозвола ВИ го истражува компјутерот на играчот, пребарува по неговите галерии и албуми и ја персонализира неговата игра со музики, звуци и слики според неговите досегашни искуства и доживувања. Со тоа сега слободно може да се рече дека ВИ е детето кое учи за животот односно за играчот. Истото тоа може да се спореди со алгоритмите на социјалните мрежи и напредувањето на ChatGPT и сличните програми кои учат преку тренинг односно прашања од страна на корисниците.

ВИ прави детална анализа на играчот и ги користи сите стратегии за да биде допадлив и никој да не може да биде имун. Како што програмерот кој ја програмира играта му забрани на сопственото дете да ја игра со цел да не влезе во пајаковата мрежа на ВИ и да биде инструментализиран како оружје против противникот.

За да се разбере длабински интензитетот на кој младите ја доживуваат технологијата и благодарение на тоа, ги градат своите односи со околината, треба да се прочита ставот на *Ендрју Џ. Харис* (Andrew J. Harris), кој во 2014 направи социолошко истражување со 800 млади лица за адолесцентното сексуално однесување во дигиталната ера.

Во *дигиталната ера*, *традиционалните начини на социјалната интеракција на илнејериите* (на пример, *пријателство, запознавање, одговорување, самоизразување*) *постојано се преобликуваат и рedefинираат преку комуникациската технологија*. *Критички, ангажманот на младите луѓе со комуникациската технологија ги направи нивните социјални интеракции*

сè повеќе јавни меѓу нивниите врсници и сè повеќе изолирани и приватни од родителите и другите возрастни лица (Harris, 2014).

Урсула Познански тоа јасно го претставува во романот „Ереб“, во кој родителите и роднините се маргинализирани во самата недоречена дијалошка форма или самото општествено и физичко разминување. Освен наставникот, кој пројавува интерес и грижа и се јавува како одреден помошник во приказната, родителите на повеќето детски ликови воопшто не се спомнати. Од друга страна се врши екстремна поделба на две групи (сегрегација): а) оние кои ја играат играта и се ИН, б) и оние кои не ја играат играта и не се кул. Тоа може да се спореди со еден нов вид *иницијација меѓу врсниците*, но не преку борби или лов како во Европа и Африка, туку преку *дигитални борби и реални претизвици*. Самиот процес на иницијација меѓу врсниците во романот е според способностите и амбициите на играчот. Слабите играчи се аутсајдери во играта, но и во животот. Играта дозволува само еден пристап. Тоа ги прави оние кои се на работ да изгубат, да ги прифатат сите претизвици, па и оние опасни по туѓ живот, како едно топење на реалноста со виртуелната реалност, во која нема последици или барем е исклучена свесноста за нив.

Актантен модел за Ереб

Според актантниот модел на Грегмас (Младеноски, 2018 р. 130), адресант 1 е оној кој го води или поттикнува субјектот да се стреми кон реализирање на зацртаната цел, адресат А2 е актантот кој има корист од дејството на субјектот и од остварувањето на целта кон која се стреми субјектот како актант, С-субјектот трага по О во полза или по желба на А2, кој може да биде конкретен или апстрактен. Во таа потрага субјектот П-Помошник е актант кој му помага на субјектот во остварувањето на зацртаната цел, односно да стигне до објектот Пр-Противник е актант кој му одмага, кој го попречува субјектот да ја реализира зацртаната цел, односно го попречува да стигне до објектот.

- Адресант: играта Еребос и ВИ
- Адресат: програмерот таткото на Адријан
- С – Ник
- О – Отоман
- Помошник: во играта ВИ/мртовецот, во реалниот свет: Виктор и Емили
- Противник: секој друг играч, секој кој не ја игра играта, наставниците и околината (Види прилог бр. 3).

Ереб (Erebos) е компјутерска игра, која го носи името на Богот на подземјето и на темнината. Според грчката митологија, зборот *ереб* е вечен мрак што може да се поврзе со смртта. Тоа е целта на целата игра, да се убие најголемиот противник *Ошман*, кој во реалниот свет е сопственик на голема фирма за

компјутерски игри, како последица на програмирањето од прогонуваниот програмер *Лари Меквеј*.

Но, вечниот мрак не се однесува само на противникот, туку и на играчите, кои не смеат да комуницираат со никого надвор од играта, ниту со родителите и блиските, ниту да пребаруваат на интернет. Оваа доминација и повредување на демократијата на човекот претставува злоупотреба на моќта и комплетна манипулација на играчите за постигнување на целите на играта. Во романот главен лик е *Ник Данмор*, интелигентно и љубопитно момче од Лондон, кое се интересира за компјутерски игри. Неговата тетоважа е гавран на задниот дел од вратот. Ник е често сам дома, а единствениот можен заштитник (неговиот брат) не живее со нив. Познански многу внимателно одбира позитивен и омилен лик на училиште, но кревок на семејно поле и лесно манипулативен. Иако е храбар и лојален, тој е и наивен и верува во играта. Овој архетип ја нема силата да се спротистави на играта, иако ја насетува нејзината злонамерност. Дури со активирањето на неговата симпатија *Емили Карвер*, тој ја има силата да се бори и да открие што всушност се крие зад Еребос. Емили е 16-годишна средношколка која живее во Лондон и учи со Ник. Таа е многу убава и талентирана девојка, која илустрира манги и пишува песни на својот блог. Нејзината уметничка страна и искажувањето на емоциите на нејзината блог страна духовно ја лекува и зацврстува и таа станува девојка-херој која го предводи процесот на разоткривање на Ереб и авторот на играта заедно со *Виктор* и Ник. Таа со Ник на крајот станува пар. *Џејми Гордон Кокс* заедно со својот наставник се труди да ја разобличи играта од самиот почеток, но тешко напредува поради манипулативната моќ на играта. Дури и најдобриот другар на Ник, *Колин Хари*, не е имун на играта. Тој дури го оттурнува од себе најдобриот пријател, изолирајќи се во собата со играта и променувајќи се од харизматично и насмеано момче во арогантно и себично момче. Влијанието на играта се гледа и кај девојките кои ја играат како, на пр., *Брин*, која на крајот страда од психичко растројство како последица од нејзините постапки. Првиот критичен момент е наместениот состанок од играта меѓу *Брин* и *Ник* и споделените слики од нив како пар, а вториот е задачата од гласникот во играта да ги расипе кочниците на велосипедот на *Кокс*. Кратко потоа тој лежи на интензивна нега во болница.

Ликот на *Ник* се вика *Сариус*, кој е силен и храбар воин. Тој се бори за доброто и се обидува да го победи злото. *Ник* е добар играч и ги исполнува должностите на гласникот. Кога *Ник* дознава дека гласникот во играта му ја дава задачата да го отруе својот професор по англиски јазик, тој одбива и добива забрана за играње. Таа забрана тешко му паѓа, бидејќи тој е веќе зависен. Од друга страна *Колин* слепо ги следи наредбите на гласникот и е подготвен да направи сè за да напредува дури и да ги повреди или мами другите. На крајот *Колин* е уапсен од полицијата за учество во напад на *Ортолан*, пронаоѓачот на *Ереб*. Во тој миг *Колин* се освестува и бара од *Ник* да сведочи во негово име и

вака поставениот лик станува архетип на несвесниот дел од младите луѓе, кои без вклучување на совеста реагираат и комуницираат виртуелно, надевајќи се дека нивните дела остануваат во еден свет на фантазија без граници и последици.

Од претходното е сосема јасно дека реалниот свет е во подредена ситуација, односно Ник Данмор веќе престанува да постои како самостојна единка во општеството, а за сметка на тоа ликот во играта го зазема централното место во неговиот кортекс.

Влијанието на видеоигрите врз градењето на карактерот како последица од манипулативните средства на вештачката интелигенција во промената на вештачки поттикнатата агресија врз база на игра со хормони (серотонин и тестостерон) се случува преку игра со чувствата на среќа и агресија кај играчите, кои во борбите и наградите добиваат мечови, дијаманти и слично.

Впечатливо е да се напомене дека најголемата награда се добива по најинтензивната борба со пајаците кои треба да бидат искапапени за да се најде во срцевината дијамантот. Брзиот пад по стекнувањето на серотонинот резултира со појавување на јака агресија за повторно да се добие тој хормонски баланс.

ЗАКЛУЧОК

Во трудот се дава преглед на стојалиштата на научниците со фокус на актуелни теми поврзани со ВИ. Познански ја алармира јавноста за една нова тема, како на научно, така и на секојдневно ниво за моќта и манипулацијата на ВИ врз животот на младите.

Познански преку нејзиното дело ја доловува социјалната група на несвесниот дел од младите луѓе, кои без вклучување на совеста реагираат и комуницираат виртуелно, надевајќи се дека нивните дела остануваат во еден свет на фантазија без граници и последици.

Од ова може да се заклучи дека оваа тема секако треба да биде во фокус на идните социо-книжевни истражувања за да се испитува поврзаноста и влијанието на технологијата врз човекот, младите и карактерната *мутиација дури и милиитаризам*.

Со вакви истражувања науката за книжевност ќе може да даде голем придонес во разбирањето и категоризирањето на флуидната метаморфоза на книжевно и вонкнижевно поле за детекцијата на границите на вештачката интелигенција.

Користена литература

- [1] Младеноски, Р. (2018). *Теорија на книжевността*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.

* * *

- [2] Poznanski, U. (2010). *Erebos*. Bindlach: Loewe Verlag.
- [3] Schülerduden, Politik und Gesellschaft (1998) Ein Lexikon zur politischen Bildung und Gemeinschaftskunde. Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus AG

Научни списанија и извори од интернет:

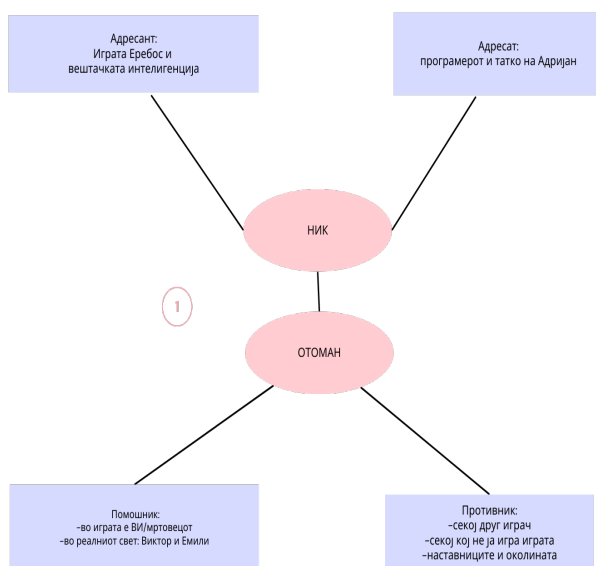
- [1] Арсеновска-Зафирова, А. (2023) Како би изгледал Охрид во 27. век? [Deutsche Welle-DW] Преземено на: 7.4.2024 г. <https://www.dw.com/mk/kako-bi-izgledal-ohrid-vo-27-vek/video-65678181?maca=maz-rss-maz-all-1489-xml-mrss>

* * *

- [2] Belpaeme, T., Kennedy, J., Ramachandran, A., Scassellati, B., & Tanaka, F. (2018). Social robots for education: A review. *Science Robotics*. 3. eaat5954. 10.1126/scirobotics.aat5954. Преземено на: 15.2.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/327046544_Social_robots_for_education_A_review/citation/download
- [3] Font de la Vall R., Araya R., & Gonzalez, F. (2023). Exploring the Benefits and Challenges of AI-Language Learning Tools. *International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*. 10. 7569-7576. 10.18535/ijsshi/v10i01.02. Преземено на: 3.2.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/366957798_Exploring_the_Benefits_and_Challenges_of_AI-Language_Learning_Tools
- [4] Harris, A. J. (2014). 'Understanding the World of Digital Youth', in Fabian Saleh, Albert Grudzinskas, and Abigail Judge (eds), *Adolescent Sexual Behavior in the Digital Age: Considerations for Clinicians, Legal Professionals and Educators* (New York, 2014; online edn, Oxford Academic, 1 Aug. 2014 пристапено на 12.2.2024 г. <https://doi.org/10.1093/med/9780199945597.003.0002>
- [5] Ienca, M. (2023). On Artificial Intelligence and Manipulation. *Topoi*. 42. 1–10. 10.1007/s11245-023-09940-3. Преземено на: 7.4.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/371727357_On_Artificial_Intelligence_and_Manipulation
- [6] Jiahong, S., & Weipeng, Y. (2023). Artificial Intelligence (AI) literacy in early childhood education: an intervention study in Hong Kong. *Interactive Learning Environments*. 1-15. 10.1080/10494820.2023.2217864. Преземено на 6.4.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/371248782_Artificial_Intelligence_AI_literacy_inearly_childhood_education_an_intervention_study_in_Hong_Kong
- [7] Karaboga, D., Gorkemli, B., Ozturk, C., & Karaboga, N. (2012). A comprehensive survey: Artificial bee colony (ABC) algorithm and applications. *Artificial Intelligence Review*. 42. 10.1007/s10462-01293280. Преземено на 12.2.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/257512309_A_comprehensive_survey_Artificial_bee_colony_ABC_algorithm_and_applications
- [8] Kiran, M.S., Gündüz, M. (2013) XOR-based artificial bee colony algorithm for binary optimization. *Turkish Journal of Electrical Engineering and Computer Sciences*, 21(8), 2307–2328. Преземено на: 8.4.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/256706046_XOR-based_artificial_bee_colony_algorithm_for_binary_optimization

- [9] Lanier, K. (2017). “5 things HR professionals need to know about Generation Z: Thought leaders share their views on the HR profession and its direction for the future”, Strategic HR Review, Vol. 16 No. 6, pp. 288–290, <https://doi.org/10.1108/SHR-08-2017-0051>. Преземено на 12.2.2024 г. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/SHR-08-2017-0051/full/html>
- [10] McCarthy, J. (2004). What is artificial intelligence (AI)? Преземено на: 15.2.2024 <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence>
- [11] Song, H., Barakova, E., Ham, J., Markopoulos, P. (2023). British Journal of Educational Technology: The impact of social robots’ presence and roles on children’s performance in musical instrument practice, 55(3), 1041–1059. Преземено на: 7.4.2024 г. <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/bjet.13416#bjet13416-bib-0021>
- [12] Weipeng, Y. (2022). Artificial Intelligence education for young children: Why, what, and how in curriculum design and implementation. Computers and Education: Artificial Intelligence, Volume 3, 100061, <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100061>. Преземено на: 6.4.2024 г. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666920X22000169>
- [13] Williams, R., Won Park, H., & Breazeal, C. (2019). A is for Artificial Intelligence: The Impact of Artificial Intelligence Activities on Young Children’s Perceptions of Robots. In CHI Conference on Human Factors in Computing Systems Proceedings (CHI 2019), May 4– 9, 2019, Glasgow, Scotland UK. ACM, New York, NY, USA, Article 4, pp. 11 in <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3290605.3300677>. Преземено на 12.2.2024 г. https://www.researchgate.net/publication/332745456_A_is_for_Artificial_Intelligence_The_Impact_of_Artificial_Intelligence_Activities_on_Young_Children’s_Perceptions_of_Robots

ПРИЛОЗИ

Прилож бр.1 Активнијален модел на делото Ереб

Прилог бр.2 – Диџитална манипулација според Марсело Јенка

Кулѣура / Culture

MUSEUM TYPOLOGY AND THE ASPECT OF PLACE**Ana Velinova¹**¹University American College, Skopje
velinova@uacs.edu.mk

Abstract: The paper reviews museum typology and the aspect of place through several examples, starting with the emergence of museum typology to interpretations addressing the place. In the examples of the Glyptothek in Munich and the Altes Museum in Berlin, the aspect of place is registered in the corresponding contexts of the representative museum buildings. The paper uses a framework for reading the museum's relation to place through typological elements and their relation to the specific place, as seen in the example of the Neue Staatsgalerie in Stuttgart.

Keywords: *museum, museum typology, typological elements, place*

Introduction: the “ideal museum” and museum typology

During XVIII century, the history of the museum is identified with the thoughts on the museum as architecture and the quest for the ideal museum. The first project for “Ideal Museum” was in 1704, by Leonard Christoph Sturm. Later projects include Étienne-Louis Boullée's “Project for a Museum”, Jean-Nicolas-Louis Durand's thoughts for an ideal museum, and Gottfried Semper's project for an ideal museum (von Frankenberg, 2011).

Durand proposed a design for a museum around 1800, developed from his previous design of 1779 for the “Grand prix de l'Académie d'Architecture” (Durand, ed. of 2000, pp. 3 - 4, 315, 319). One research considers Durand's museum as continuity to Etienne-Louis Boullée's “Project for a Museum” of 1783 - elements from Boullée's design for ideal museum were translated into Durand's museum typology: “a Greek cross inscribed into four wings of equal length; a central rotunda; four prominent entrances” (Giebelhausen, 2006, p. 44). The organization consists of consecutive rooms forming a closed circular trajectory of movement. The square plan and the Greek cross form four inner courts at the angles.

Durand himself in *Précis des leçons d'architecture* (1802-5) explains the museum as a composition similar to the library, with the distinction in the distribution of the program and the entrances of the museum: “museums (...) contain objects of different kinds and are made up of parts intended for different kinds of study (...) they must afford, aside from the principal entrance, as many separate entrances as they contain distinct departments” (Durand, ed. of 2000, pp. 160 - 161, 256).

Durand's proposed typology for a museum shifted this composition to an operational level - an artificial grid and axes that can produce unlimited number of combinations without losing the internal structure. Durand used the grid and axes as a method to develop typologies. One research (Goudeau, 2015) associates Jean-Nicolas-Louis Durand's method to Nicolaus Goldmann's translation of the classical "module of columns" into the "design grid". The mentioned research finds this line of connection in Leonard Christoph Sturm, who published Goldmann's manuscripts and books on "Goldmannic" architecture. Durand uses the grid system as "a motivation to search for essentials of architecture, regardless of time and space" (pp. 4 - 5). Durand uses the materiality of walls and columns together with the immaterial grid and axes for *combinations* and *compositions* that can be qualified as universal (p. 12).

Museum and the aspect of place

Two of Durand's students were influenced by this concept of ideal museum in their designs: Leo von Klenze for the Glyptothek in Munich and Karl Friedrich Schinkel for the Altes Museum in Berlin (Giebelhausen, 2006; Goudeau, 2015).

In Giebelhausen's research on museum architecture, she emphasizes that "the architecture *is* the museum" and that architecture itself has a symbolic meaning through which museum ideology can be read. She places the two museums inspired by the ideal museum of Durand in the category of *Arcadia and Antiquity* (Giebelhausen, 2006). How is the ideal of antiquity interpreted regarding the architecture and the aspect of place?

Leo von Klenze's Glyptothek in Munich is a competition project for a museum of sculpture from 1815. The museum was opened in 1836. The museum contains a collection of Greek ancient sculptures, hence the very expression of the museum building adequately reflects the content, and the representativeness of the museum building is emphasized with a pediment and a portico. The spatiality and the display are based on the linear movement through the rooms forming an enfilade and a closed circular trajectory. The central space is open (the elements of the Greek cross and the rotunda are not present in this composition). The museum is located on the Königsplatz in Munich, and the access is through the Propylaeum. Karl Friedrich Schinkel's Altes Museum in Berlin was opened in 1830. The museum is based on Schinkel's thoughts for a museum from 1800, when he proposed a museum building that reflects the ancient ideal – in its representation and context. This idea is realized in the Altes Museum in Berlin. The spatial organization of the museum is based on the linear movement through the rooms forming an enfilade, and the central space with a dome. The representativeness of the museum building is emphasized by the existence of a pediment, a portico, and a rotunda. The Altes museum is located on Schlossplatz and near the royal residence, and it is part of the Museum Island in Berlin as an urban composition that interprets the Athenian Acropolis. (Giebelhausen, 2006)

From the examples of the Glyptothek in Munich and the Altes Museum in Berlin, it can be concluded that, besides the fact that these museums are based on the museum type and interpret the elements of classical architecture in order to show the representativeness of the museum building, their significance lies in the complex relation of the elements – in a functional, conceptual and visual sense. The museums especially point to an attentive relation in a conceptual and visual sense – the representative museum building is a reflection of the museum content, but also part of a corresponding wider context, meaning that they materialize the thoughts about the relation between the ideal museum and the ideal place.

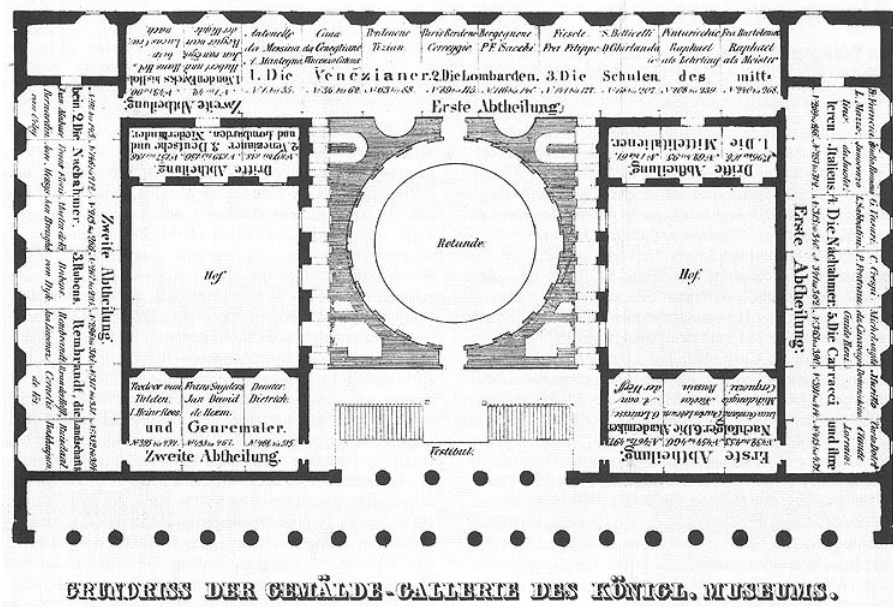

Figure 1. Ground floor of the Altes museum in Berlin. Source: <https://digital.zlb.de/viewer/image/15476762/339/> (*Verzeichniss der Gemälde-Sammlung des Königl. Museums zu Berlin* / Waagen, Gustav Friedrich, “Grundriss der Gemälde-Galerie des Königl. Museums”, p. 339 (Public Domain)) [Accessed October 28th, 2017]

How can this typology based on the ideal museum be recomposed considering the aspect of place? In the course of postmodern architecture, the aspect of place is actualized in the reading and interpretation of architecture and its context. The proposed frame for the reading of the museum in relation to place will encompass: the relations of the typological elements and their relation to the specific place (the circulation and the topography of site), through the example of the Neue Staatsgalerie in Stuttgart.

Image 1. Altes museum in Berlin. Source: <https://cdn.loc.gov/service/pnp/ppmsca/00300/00338r.jpg> ("Museum, Berlin, Germany", "between ca. 1890 and ca. 1900") [Accessed May 26th, 2023]

The Neue Staatsgalerie in Stuttgart was opened in 1984. It was designed by architect James Stirling, Michael Wilford & Associates, after winning a competition in 1977. The Neue Staatsgalerie is an addition to the (Alte) Staatsgalerie (Figure 2.- 1) in Stuttgart that was opened in 1843 and reconstructed in 1958. (*Staatsgalerie*, retrieved March 23rd, 2023)

The Neue Staatsgalerie is connected to the Alte Staatsgalerie's building (Figure 2.- 2). The Neue Staatsgalerie is designed with respect to the context and within the spirit of the postmodern movement, what Stirling stated as "a primary objective for buildings to appear appropriate in their context is returning", but at the same time pointing to the contrasts of the *Monumental – Informal* and the *Traditional - High Tech* (Stirling, 1984). These contrasts are apparent in the museum building.

The typological elements of the Altes Museum in Berlin are interpreted in the spatial organization of the Neue Staatsgalerie. This typology was built on the ideas of the Ideal museum and the defined main elements of the museum building type the circulation that is developed as an enfilade and the central space which connects all the rooms of the museum. How is this type based on the ideal museum transformed regarding the aspect of place?

In the Neue Staatsgalerie in Stuttgart, in the function of the building the typological elements are placed in a novel relation. The museum display retains the

linear circulation (Figure 2.- 3), but lacks the central space in its original purpose. Namely, the central space, instead of a central gathering dome, is an open space (Figure 2.- 4). This central space is part of the organization of the public space - it connects the two opposite sides of the site through a continuous pedestrian zone (Figure 2.- 5). As part of the public space, it is inaccessible from inside the museum, which means that it does not retain the function of a central gathering space. In terms of function, two main circulations intersect in the organization of the museum building – the circulation through the museum display space and the circulation through the central open public space.

The influence of the place is also visible in the organization of the volumes of the building in order to follow the slope of the site and include the additional program requirements (cultural and utilitarian), several levels have been created. Instead of the monumentality and representativeness of the façade, there are fragmented volumes. Also, the access to the museum is through a linear movement along the side of the building (Figure 2.- 6) rather than frontally, and the entrance is placed on one side of the building (Figure 2.- 7). A new composition of the existing elements of the museum building type was obtained with the volumes that follow the slope of the site and the public space that develops continuously throughout the site. In the appearance, the connection between the old and the new is recognized in the use of materials stone and metal, the latter emphasized by the use of color.

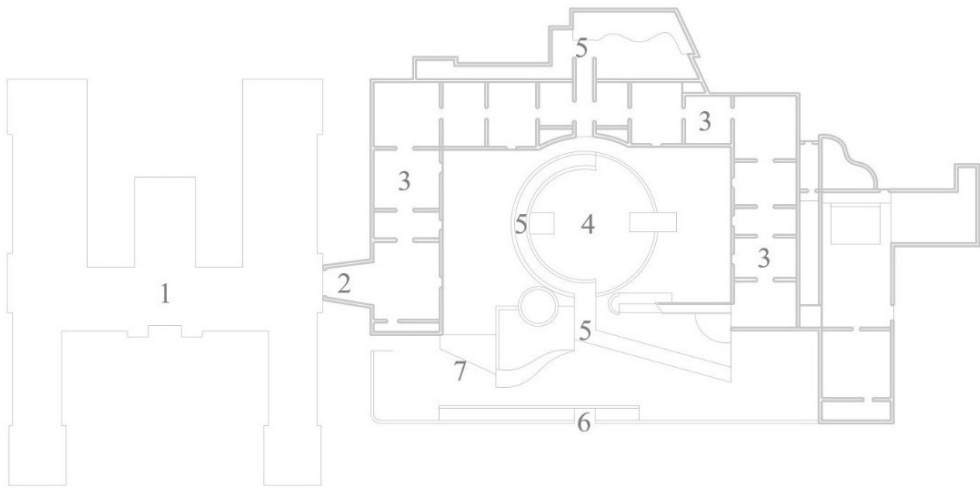

Figure 2. Floor plan of the Neue Staatsgalerie.

Conclusion

The paper reviews museum typology and the aspect of place through several examples, starting with the emergence of museum typology, and interpretations addressing the place. In the Glyptothek in Munich and the Altes Museum in Berlin, the aspect of place is registered in the corresponding contexts of the representative museum buildings, as a materialization of the relation between the ideal museum and the ideal place.

The paper uses a framework for reading the museum in relation to place through the typological elements of the museum, using the example of the Neue Staatsgalerie in Stuttgart. In the Neue Staatsgalerie, the typological elements placed in a novel relation are the central open space as part of the organization of the public space with a continuous pedestrian zone through the site, the side-entrance, and the fragmented appearance of the building that follows the slope of the site.

References

- [1] Durand, J.-N.-L. (ed. of 2000). *Précis of the Lectures on Architecture (1802 - 1805)*. Los Angeles, CA: Getty Research Institute.
- [2] Giebelhausen, M. (2006). The Architecture is the Museum. In J. Marstine (Ed.), *New Museum Theory and Practice* (pp. 41 - 63). Oxford: Blackwell Publishing.
- [3] Goudeau, J. (2015). The Matrix Regained: Reflections on the Use of the Grid in the Architectural Theories of Nicolaus Goldmann and Jean-Nicolas-Louis Durand. *Architectural Histories*, 3(1), Art. 9.
- [4] *Staatsgalerie*. Retrieved March 23rd , 2023, from <https://www.staatsgalerie.de/en/museum/the-staatsgalerie.html>
- [5] Stirling, J. (1984, June). Die Neue Staatsgalerie Stuttgart. *Domus 651*. Retrieved March 20th, 2023, from <https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/2023/02/13/die-neue-staatsgalerie-stuttgart.html>
- [6] von Frankenberg, P. (2011). Ideal Museum Futures in Architectural History, in *Museum Futures*. (K. Clark, C. Kennedy, & P. von Frankenberg, Interviewer.

